

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Vägen ut

En kvalitativ intervjustudie om exitprocesser ut ur
kommersiell sexuell exploatering

Elsa Ågren och Wilma Ahl

Kandidatuppsats SOPA 63

VT 2020

Handledare: Kristina Göransson

Abstract

Author: Elsa Ågren och Wilma Ahl

Title: The way out - a qualitative interview study about the exiting processes out of prostitution

[Vägen ut - en kvalitativ intervjustudie om exitprocesser ut ur kommersiell sexuell exploatering]

Supervisor: Kristina Göransson

Assessor: Norma Montesino

The aim of this study was to examine the process of exiting prostitution. Our questions focused on what is needed for someone to exit prostitution and what support and treatment is desirable. The chosen method was qualitative semi-structured interviews with in total seven people of whom three had personal experience of prostitution, three work with treatment and one had experience of both parts. The analysis was guided by theories about exiting processes as well as theories about shame, stigma and labeling. The conclusions from this study was that the support system in Sweden has adequate knowledge and qualifications for working with this particular target group but it is not spread out in the country and not all municipalities have enough resources. Furthermore, important for the interviewees with own lived experience of prostitution to exit was economy, social support, their own motivation and mental health and specific events. For some, the lack of other income was a barrier for exiting and for others having no one to turn to for help made it difficult. Additionally, when a couple of our interviewees tried to get help the response wasn't adequate but instead increased feelings of distress. Feelings of shame and guilt as well as the experience of being stigmatized was common and something professionals need to address when working with people who have experience of prostitution.

Keywords: prostitution in Sweden, prostitution and social work, exiting process, treatment, prostitution and treatment

Förord

Stort tack till alla vi fick intervjua, utan er hade den här undersökningen inte kunnat genomföras. Vi vet att ämnet inte alltid är lätt att prata om, därför är vi väldigt tacksamma att ni med egna erfarenheter ville ställa upp på intervjuer och berätta era historier för oss. För er yrkesverksamma som arbetar med detta varje dag, vi vet att ni har stor arbetsbelastning och därför är vi tacksamma att ni gav er tid till oss. Under arbetets gång har vi lärt oss mycket och blivit väldigt inspirerade inför framtida yrkesliv. Vi vill också tacka alla som inte hade möjlighet att ställa upp på en intervju, men uppmuntrade oss och hänvisade oss vidare till andra.

Tack också till familj och vänner som tagit sig tid att läsa vår uppsats och gett oss tips och råd. Till sist, stort tack till vår handledare Kristina Göransson som gav oss mycket tid och vägledning.

Lund, maj 2020

Elsa Ågren och Wilma Ahl

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 <i>Problemformulering</i>	3
1.2 <i>Syfte och frågeställningar</i>	5
2. Orientering av kunskapsläget	5
2.1 <i>Sex mot ersättning i Sverige</i>	6
2.2 <i>Förutsättningar för exit</i>	8
2.3 <i>Bemötande från yrkesverksamma</i>	11
3. Metod och metodologiska övervägande	14
3.1 <i>Förförståelse för ämnet</i>	14
3.2 <i>Val av metod</i>	15
3.3 <i>Urval</i>	16
3.4 <i>Bearbetning av empiri</i>	17
3.5 <i>Reliabilitet och validitet - är vår undersökning trovärdig?</i>	18
3.6 <i>Forskningsetiska övervägande</i>	19
4. Teori	20
4.1 <i>Stigma, stämpling och normativ femininitet</i>	20
4.2 <i>Exitprocesser</i>	23
5. Resultat och analys	25
5.1 <i>Att hitta en utväg</i>	26
5.2 <i>Att känna sig skamfull och värdelös</i>	32
5.3 <i>“Att ha hora stämplad i pannan”</i>	34
6. Slutdiskussion	39
6.1 <i>Förslag till vidare forskning</i>	41
Referenslista	42
Bilaga 1 - Intervjuguider	45
<i>Personer med erfarenhet av kommersiell sexuell exploatering</i>	45
<i>Yrkesverksamma</i>	46
Bilaga 2 - Informationsblankett	48
Bilaga 3 - Samtyckesblankett	49
Bilaga 4 – Informationsblad	50

1. Inledning

Det är väldigt mycket som händer hos en tjej om du tänker dig in i att du ska ligga med så många killar. Som kanske skär dig, bränner dig, misshandlar dig och då ska du tåla det och ligga där raklång, kanske naken och tycka att det är skönt.

- Bea

Detta avsnitt inleds med varför vi intresserat oss för ämnet och sedan ges en historisk tillbakablick med några exempel över hur kommersiell sexuell exploatering tidigare sett ut runt om i världen, vidare till hur det ser ut idag. Sedan görs i problemformuleringen en avgränsning av ämnet för att fördjupa endast några aspekter av sex mot ersättning samt relevansen för socialt arbete. Avsnittet avslutas med studiens syfte och frågeställningar.

Att kommersiell sexuell exploatering blev ämnet för den här undersökningen och att den avgränsade sig till viktiga faktorer i exitprocesser – vägen ut ur något – samt bemötande beror på att vi fick upp ögonen för kontot ”intedinhora” på plattformen Instagram. Utifrån vad vi läste på nätverkets hemsida och Instagram, uppfattade vi att den hjälp och det stöd personer med erfarenhet av kommersiell sexuell exploatering behövde inte alltid finns där.

Historiskt sett har kommersiell sexuell exploatering förmodligen alltid funnits runt om i världen. Under renässansen och medeltiden var sex mot ersättning något som pågick i de större städerna. Det här berodde till stor del på att där fanns mycket rörelse och resande genom städerna, bland annat av soldater, sjömän och handelsmän. Redan under 1300-talet var republiken Venedig i Italien ett resmål för sexturism, detta gällde även för dåtidens manliga kungligheter. Senare skedde en ökad spridning av syfilis, vilket gjorde att den offentliga makten i många länder i Europa stängde och förbjöd offentliga bordeller för att minska smittspridningen. Efter det infördes det en förbudslagstiftning gällande försäljning

av sexuella tjänster vilken gjorde det straffbart för de personer som sålde sex, medan de som köpte tjänsterna inte påverkades (Garofalo Geymonat 2016:46–59).

I en del länder är sex mot ersättning idag kriminaliserad medan det i andra länder är tillåtet enligt lag. År 1999 infördes i Sverige det som nu kallas för “den svenska modellen”. Detta var en ny lag som innebar att det blev förbjudet att köpa sexuella tjänster (6 kap. 11 § brottsbalken), men inte förbjudet att sälja sexuella tjänster. Anledningen till att denna lag infördes var att skydda de personer som säljer sexuella tjänster då lagstiftarna menade på att de inte gjorde detta av egen fri vilja, utan köp av sexuella tjänster var ett sätt för män att ge uttryck för våld mot kvinnor (Knutagård 2016:206–207).

Att vi kontinuerligt använder kategorierna kommersiell sexuell exploatering eller sex mot ersättning är ett aktivt val. Ordet ”prostituerad” är ofta en benämning för en person som utför sexuella tjänster mot ersättning, men det är inte helt värdeneutralt och har tidigare kritiserats. Kritiken handlar om att ordet är stigmatiserande och kan göra personer till passiva offer snarare än aktörer. Andra ord som används för att benämna dessa personer är ”sexarbetare” eller ”hora”, vilka också kritiserats med anledning av att säljande av sexuella tjänster då blir som vilket yrke som helst. Istället används ibland ”sexsäljare”, men även detta ord har kritiserats då det anses ge uttryck för en tjänst som är jämbördig mellan bägge parter (Scaramuzzino 2014:17–18). I undersökningen används i största möjliga mån därför ingen av dessa kategorier.

”Sex mot ersättning” innebär att en person utför sexuella tjänster i utbyte mot någon form av ersättning. I en rapport från Socialstyrelsen 2015 ges exempel på vad som kan ges som ersättning, detta är bland annat pengar, droger, sovplats, kläder eller presenter (Socialstyrelsen 2015:10). Exempel på sexuella tjänster kan vara att visa sig i en webbkamera, skicka nakenbilder eller att ha sex med någon. “Kommersiell sexuell exploatering” innebär samma sak, men har använts mest när barn blivit sexuellt utnyttjade (UNICEF 2020). Det börjar dock bli mer vedertaget även gällande vuxna. De här kategorierna tycker vi är bra då de lämnar större

utrymme för till exempel att ersättningen kan vara annat än pengar och de utelämnar ord som prostitution.

Det går också att urskilja olika former av kommersiell sexuell exploatering (Matthews et al. 2014:93–94). Sex mot ersättning kan vara “on street” och “off street” och sedan finns det också människohandel, trafficking. Det kan skilja sig lite mellan dessa grupper vad de har för upplevelser och vad de behöver för stöd. Detta fördjupas en aning längre fram i undersökningen, men är inte undersökningens fokus.

1.1 Problemformulering

Undersökningens fokus är vägen ut ur kommersiell sexuell exploatering. Först kort om varför en person säljer sexuella tjänster. Det finns ofta förutfattade meningar om de personer som får ersättning för sexuella tjänster och att det bara är en viss sorts personer som gör det, till exempel drogmissbrukare. Tvärt emot detta visar kartläggningar att de som säljer sexuella tjänster är en heterogen grupp av människor från olika bakgrunder och som av olika skäl hamnar i kommersiell sexuell exploatering (Socialstyrelsen 2015:12–13). Detta nämns även av andra forskare som skriver att det inte enbart är kvinnor som säljer sexuella tjänster, utan även män (Knutagård 2016:205; Scaramuzzino 2014:31). Anledningen till att en person hamnar i kommersiell sexuell exploatering kan bero på att hen behöver försörja sig ekonomiskt. Det kan exempelvis även handla om bekräftelse, självskadebeteende eller reaktioner på tidigare trauman, såsom att ha blivit utsatt för sexuella övergrepp. Fördomar om vem det är som säljer sexuella tjänster och varför kan leda till kunskapsluckor och att grupper eller individer osynliggörs och inte får hjälp (Socialstyrelsen 2015:12–13, 27–30). Vilka skäl en person har och hur dessa hänger ihop är viktiga att ha förståelse för, så att rätt stöd kan utformas.

Socialstyrelsen (2015:40) sammanfattar några olika saker som tillsammans kan göra att någon som får ersättning för sexuella tjänster lyckas sluta. Dessa är kritiska händelser, strukturella faktorer, relationsbundna faktorer samt individuella drivkrafter och resurser. Det stöd som behövs från socialtjänst och hälso- och sjukvård kan variera och det kan också behövas flera olika sorters stöd samtidigt.

Det kan handla om att en person är utsatt för våld, har en missbruksproblematik, är i behov av försörjningsstöd, har psykisk och/eller fysisk ohälsa, risk för sexuellt överförbara sjukdomar eller behöver stöd på grund av intellektuell funktionsnedsättning. Det behövs ett kompetent och icke-dömande bemötande och till exempel samtalsstöd eller traumabearbetning. Även social kontakt med andra i liknande situation kan vara viktigt. Som professionell är det viktigt att ta ansvar i mötet med personer och till exempel fråga om de är utsatta för kommersiell sexuell exploatering om misstanke finns (Socialstyrelsen 2015:31–41, 48).

Främst är vi intresserade av personer med egna erfarenheters subjektiva upplevelser av vad som har varit viktigt för dem för att kunna lämna kommersiell sexuell exploatering, samt vad de anser är ett adekvat bemötande från socialtjänsten och andra hjälpinsatser. Det här är relevant för oss och för socialt arbete generellt då kommersiell sexuell exploatering, med eventuella biverkningar som psykisk ohälsa med mera, är sociala problem som finns i vårt samhälle. Det är något som socialt arbete strävar efter att minska. Vi tänker också att en ökad förståelse för ett adekvat bemötande är användbart inom alla delar av socialt arbete. Det har gjorts en hel del forskning på området, men samhället är under konstant förändring och arenan för kommersiell sexuell exploatering likaså vilket gör att nya undersökningar är av intresse för att följa utvecklingen. Undersökningen strävar inte efter att ge en generaliserbar bild av hur det ser ut för *alla* som har erfarenhet av sex mot ersättning, men att ge en uppdaterad bild av hur det kan se ut och vad som kan förbättras från samhällets och de yrkesverksammas håll.

Genomgående i undersökningen har vi ett konstruktivistiskt synsätt, vilket innebär att vi utgår från att verkligheten och vårt samhälle ser ut som det gör på grund av social interaktion och språkliga konstruktioner (Lander 2003:10). Vidare kommer empirin analyseras med hjälp av teorier om exitprocesser, skam, stigma, stämpling och normativ femininitet då flera av dessa begrepp framkommit i intervjuerna. Sociologiprofessorn Fuchs Ebaugh (1988) har gjort en modell för exitprocesser och beskriver de utmaningar som kan uppstå när en person lämnar en roll och går in i en annan. Hon har delat upp processen i fyra faser. Stigma kan uppstå när en

person framstår som avvikande från gruppen (Goffman 1973:12–13) vilket kan leda till känslor av skam (Scheff & Starrin 2013:189). Stämplingsteorin skapades av Becker och handlar om beteenden som samhället bestämmer är avvikande och därmed “stämplar” (Becker 1963:22–23). Slutligen innebär normativ femininitet att det finns normer i samhället för hur kvinnor ska vara för att passa in, exempelvis ska kvinnors sexualitet vara på ett visst sätt för att personen inte ska bli avvikande (Lander 2003:20–22). Brukarperspektivet är centralt i undersökningen då det är de som vet hur det är och har upplevt exempelvis bemötandet från yrkesverksamma. Samtidigt som de yrkesverksammas perspektiv också är viktigt för att förmedla bilden av hur det fungerar idag och vad de anser behövs. Ordet yrkesverksamma används hädanefter för att beskriva personer som arbetar med att möta personer utsatta för kommersiell sexuell exploatering.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med den här undersökningen är att få en fördjupad förståelse av vad personer med erfarenhet av kommersiell sexuell exploatering anser vara viktiga faktorer i vägen ut och deras behov av stöd från socialtjänsten och andra hjälpinsatser. Inom ramen för detta syfte vägleds studien av följande frågeställningar:

1. Vad har varit betydelsefullt för vägen ut ur kommersiell sexuell exploatering enligt intervjupersonerna?
2. Hur präglas exitprocessen av normer, skam och stigma?
3. Vilken typ av stöd leder till skamreducering och ökad känsla av värde?

2. Orientering av kunskapsläget

Det här avsnittet sammanfattar en del av den forskning som finns om sex mot ersättning när det kommer till exitprocesser och bemötande. Vi börjar kort om hur utbrett sex mot ersättning är i Sverige och lite statistik för vem som köper och vem som säljer. De artiklar och böcker vi använt har vi hittat genom att söka på LubSearch och Google på sökord som prostitution i Sverige, prostitution och socialt arbete, exitprocess, prostitution och bemötande samt terapeutisk allians.

Forskningen som presenteras här har vi valt då den ger en bild av vad det finns för stöd i Sverige idag. Vidare har vi valt forskning som ger exempel på svårigheter i exitprocessen för målgruppen, men också vad som kan leda till exit och vilket bemötande och stöd som är givande. Några av studierna vi redogör för i detta kapitel har ungefär samma förhållningssätt som vi, det vill säga ett mål att sprida mer kunskap samt få en ökad förståelse kring ämnet kommersiell sexuell exploatering. Ambitionen är att bidra till att skapa en brygga mellan yrkesverksamma och brukare för att göra det sociala arbetet bättre. Ett par av källorna har istället ett annat förhållningssätt, kriminologi och medicin, vilket vi istället kan använda för att få en annan ingång kring ämnet för att öka förståelsen. Det är en blandning av nyare och äldre forskning där exempelvis Hedin och Månsson (2003) baserar sin undersökning på intervjuer gjorda med kvinnor som lämnade kommersiell sexuell exploatering mellan 1985–1995.

2.1 Sex mot ersättning i Sverige

Vid en kartläggning som gjorts av Länsstyrelsen i Stockholms län 2015 gällande omfattningen av kommersiell sexuell exploatering framkom det att ungefär 7,5 % av männen i Sverige, mellan ålder 18–65 år, köpt sexuella tjänster i någon form. Kartläggningen visar att det finns mindre kännedom gällande antalet kvinnor som säljer sexuella tjänster. Vid undersökningen som gjordes framkom det att ungefär 0,7 % av kvinnorna i Sverige någon gång sålt sexuella tjänster, dock anses inte denna siffra stämma fullt ut då kvinnor från andra länder som tillfälligt vistas i Sverige inte deltagit i undersökningen (Knutagård 2016:207).

Något som blivit aktuellt de senaste åren är även sex mot ersättning över internet. Scaramuzzino (2014:45–46) skriver i sin doktorsavhandling i socialt arbete om försäljning och konsumering av sexuella tjänster över internet. Författaren skriver om internets utveckling och att det har skett en kraftig ökning av användandet av internet de senaste åren. Idag har de allra flesta tillgång till internet och det ger människor möjlighet att kommunicera utan att behöva träffas i fysisk form, vilket betyder att personer kan ha kontakt med andra som inte befinner sig i samma världsdelen som en själv. Detta innebär i sin tur att människor också kan kommunicera med varandra anonymt. Det finns både för- och nackdelar med

användandet av internet, vilka Scaramuzzino ger exempel på i hennes avhandling. Scaramuzzino (2014:47) skriver att tidigare forskning bland annat visat på att personer som tillhör socialt stigmatiserade grupper kan undvika att känna sig stigmatiserade via internet. De kan där konstruera en annan bild av sig själva alternativt möta personer som liknar en själv.

En ökad konsumtion av internet ger även möjligheter till att skapa olika marknader via nätet, och försäljningen av sexuella tjänster eller handlingar har då uppkommit. Scaramuzzino (2014:53) skriver att sexsäljare och sexköpare genom internet kan kommunicera med varandra genom olika hemsidor och forum. Sexsäljare kan lägga ut annonser om vad de säljer, och sexköpare kan ta kontakt med dessa och boka möte. Detta skapar även en möjlighet för sexköparna att skriva recensioner om sexsäljarna, och sexköparna kan möta andra sexköpare online för att diskutera detta. Internet blir en plats där varken köpare eller säljare behöver känna skam eller stigma, och kan därför interagera enklare med varandra.

I Sverige finns det ett flertal olika hjälpinsatser, behandlingsformer samt uppsökande arbete som görs för att förebygga och hjälpa de personer som är eller har varit utsatta för kommersiell sexuell exploatering. Detta arbete görs både för barn och vuxna, men vi kommer främst fokusera på hur arbetet ser ut för vuxna då vår undersöknings empiri är baserad på intervjuer med personer över 18 år. Dock kan intervjupersonerna ha erfarenheter av detta som barn. I en rapport från Socialstyrelsen (2008:62–63) ges exempel på vilken hjälp och stöd som erbjuds i Sverige. De skriver att terapi samt stöd- och bearbetningssamtal är några former av hjälpinsatser som erbjuds av bland annat olika prostitutionsgrupper och enheter. Syftet med detta är att ge personerna ett psykosocialt stöd genom motiverande och stödjande samtal. Hur länge en person går i behandling eller stödsamtal varierar, men kan vara ungefär mellan ett till ett och ett halvt år enligt Socialstyrelsen (2008:62–63).

Socialstyrelsen (2008:63–65) skriver vidare att det finns olika verksamheter som erbjuder stödsamtal på internet eller via telefon och chatt. Detta riktar sig till personer som är eller har varit utsatt för kommersiell sexuell exploatering, men även för dem som är på väg att börja sälja sexuella tjänster. Det finns även

behandlingshem där personer med liknande erfarenheter pratar och får stöd/behandling i grupp. Det uppsökande arbetet som görs runt om i Sverige, främst i gatumiljöer, arbetar genom att möta och samtala med personer som säljer sexuella tjänster. Hur det uppsökande arbetet ser ut varierar, det kan vara allt från att ge information om vart en person kan vända sig om denne vill ha stöd eller hjälp, men de som arbetar kan också vara behjälpliga med att följa med till olika myndigheter, följa med på bankärenden, hjälpa till att boka tid till läkare/gynekolog och så vidare (Socialstyrelsen 2008:63–65).

2.2 Förutsättningar för exit

Jonsson, Hydén och Svedin (2015:19) har i en studie publicerad i tidskriften *Adolescent Health, Medicine and Therapeutics* gjort intervjuer med 15 unga svenska tjejer som började sälja sexuella tjänster online innan de var 18 år gamla. Med online menas både sexuella tjänster över nätet och att kontakten över nätet lett till ett fysiskt möte. På så vis har internet betydelse även för ingången i kommersiell sexuell exploatering. Intervjupersonerna nämnde i den här studien olika faktorer som gjorde att de började såsom övergrepp, förlust av en närstående, känsla av utanförskap, vara utsatt för mobbning med mera (Jonsson, Hydén & Svedin 2015:21–22). Det kunde leda till att de här unga tjejerna letade efter någon att prata med på internet. De visste att de behövde sluta, men det var en svår process (Jonsson, Hydén & Svedin 2015:23–24).

Intervjupersonerna i ovan nämnda studie nämner att rädsla för att dö på grund av självmord eller att träffa en våldsam köpare kunde vara en orsak till exit, men också positiva saker som att ha en vän eller professionell att prata med. Hur bra exitprocessen gick berodde mycket på deras psykiska mående som kunde variera. Förutom köpare kan internet vara en plats för de som känner sig utanför då de där blir accepterade och kan hitta andra vänner (Jonsson, Hydén & Svedin 2015:25). De unga kvinnorna ansåg att de själva är de enda som kan göra något åt sin situation vilket är ett tecken på hur svårt de har för att lita på andra. Det visar också på vikten av att professionella aktivt frågar och tar ansvar i mötet (Jonsson, Hydén & Svedin 2015:26).

Kriminologiprofessorn Matthews et al. (2014:4–5) har gjort en forskningsundersökning i Storbritannien om exitprocesser där 114 intervjuer genomfördes med kvinnor som varit utsatta för kommersiell sexuell exploatering. Författarna skriver att det finns många hinder för kvinnor i prostitution för att ta sig ur det även om de vill. En av dessa kan vara drogberoende, men forskarna skriver att det inte är helt säkert hur stark kopplingen mellan droger och kommersiell sexuell exploatering är. Andra problem kan vara exempelvis hemlöshet samt ekonomiska eller hälsoproblem, fysiska och/eller psykiska. Även låg utbildning, livsstil samt våldsam eller kvarhållande partner eller hallick kan vara hinder. Några av dessa fördjupas mer i nästa stycke. Dessa faktorer samverkar dessutom ofta (Matthews et al. 2014:45). Vidare kan “problems of shame, issues of identity, a sense of insecurity and the difficulties in overcoming marginalisation and stigmatisation” ha en inverkan (Matthews et al. 2014:5). Vilka hinder en person har och hur ens exitprocess ser ut kan också variera utifrån om personen har erfarenhet av kommersiell sexuell exploatering på gatan, via internet eller genom trafficking. Om en person exempelvis har erfarenhet av kommersiell sexuell exploatering via internet kan det vara så att denne är mer isolerad. Om en person blivit utsatt för trafficking brukar också exitprocesserna se annorlunda ut och kan ofta snarare beskrivas som “escape” eller “rescue” (Matthews et al. 2014:92–94).

Ibland kan det finnas ett samband mellan att sälja sexuella tjänster och att missbruka olika substansmedel. Några exempel Knutagård (2016:190) lyfter i sin bok är att en del personer använder substanser för att bli mer sexuellt tillgängliga, bli omedvetna eller som en slags betalningsform vid sexuellt umgänge. Att inte ha ett stabilt boende kan innebära att en person inte känner sig trygg. Detta är en grundbult att lösa för att individen ska kunna arbeta med andra problem som står i vägen för att kunna sluta med sex mot ersättning (Matthews et al. 2014:49–51). För vissa kan sex mot ersättning vara ett sätt att få in pengar snabbt och därför också vara en orsak till att det är svårt att sluta eller till återfall. Det kan också vara så att de inte får ihop tillräckligt med pengar annars. För några är det till stor hjälp att få råd om hur de ska hantera sin ekonomi (Matthews et al. 2014:54–56). Bara dessa exempel visar på hur mycket som påverkar exitprocesser och att faktorerna kan hänga ihop.

Matthews et al. (2014:70–71) menar också att olika hinder mot exit i andra fall kan vara en start *för* exit. En insikt om att den kommersiella sexuella exploateringen endast kommer att försvåra ett drogmissbruk eller en ekonomisk skuld kan vara det som får en person att ta beslutet att på något sätt lämna. Författarna poängterar också kvinnornas egen styrka och att många klarar att ta sig ur (Matthews et al. 2014:67–70). Deras eget hopp och syn på framtiden ökar också sannolikheten för en snabbare väg ut. Matthews et al. (2014:20–26) beskriver även olika händelser som kvinnorna de intervjuat berättar om som kan liknas vid vändpunkter som kan ha gjort att de tagit sig ur den kommersiella sexuella exploateringen. Exempel på sådana vändpunkter är graviditet, en ny partner, kontakt med rättsväsendet, annan inkomstkälla och att bli utsatt för våld. Ibland har de själva gjort en ansträngning för att nå denna vändpunkt och ibland är det den här händelsen som triggar exit.

Hedin och Månsson (2003:223–237) genomförde sin studie vid institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet. Studien är baserad på intervjuer med 23 svenska kvinnor som tog sig ur kommersiell sexuell exploatering mellan 1985 och 1995. De skriver mycket om betydelsen av sociala relationer i sin studie och att många av kvinnorna i deras undersökning tog kontakt med sin närmsta familj när de funderade på att sluta och ta sig ur kommersiell sexuell exploatering (Hedin & Månsson 2003:227–228). 75% fick hjälp från nära anhöriga medan 25% inte hade någon kontakt med sin familj. För de blev istället en betydelsefull person exempelvis en socialarbetare eller partner. För att sen fortsätta utvecklas och ta sig vidare beskrev en del av kvinnorna forskarna intervjuat att de behövde ett större socialt nätverk än sin familj för fortsatt motivation (Hedin & Månsson 2003:227–228).

En annan viktig relation Månsson och Hedin (2003:229–230) skriver om är den till ett barn och graviditet kan som tidigare nämnts vara en vändpunkt samt att upprätthålla en god relation med sina barn. När kvinnor börjar sälja sexuella tjänster kan det även leda till att de förlorar vänner och när de sedan tar sig ur förloras de nya vännerna (Hedin & Månsson 2003:230). För vissa är det lätt att skapa ett nytt nätverk, men för andra är det svårare vilket kan leda till

marginalisering och återfall. Något som kan försvåra är andras dömande och ens egna känslor av skuld. Författarna konstaterar att ett blandat socialt nätverk, en ny social identitet samt att reparera betydelsefulla tidigare kontakter är viktigt för att ta sig ur kommersiell sexuell exploatering. Exempelvis utbildning och arbete kan vara en del i att skapa detta (Hedin & Månsson 2003:234).

Viktigt att notera är att det inte finns någon exakt eller normal utveckling som är densamma för alla när det gäller att ta sig ur kommersiell sexuell exploatering, som professorerna i socialt arbete Hedin och Månsson (1998:59–60) skriver. Det kan variera även fast det finns en någorlunda förutsägbar process.

2.3 Bemötande från yrkesverksamma

Det finns många olika yrkesverksamma som möter och hjälper personer som har erfarenhet av kommersiell sexuell exploatering, bland dessa har en stor grupp socionomutbildning. Akademikerförbundet SSR (2017:5) skriver om vilka riktlinjer yrkesverksamma socionomer ska förhålla sig till när de arbetar och möter klienter. De skriver bland annat om vikten i att vara medveten om att en klient kan känna sig i underläge i mötet med den yrkesverksamma. Den yrkesverksamma måste därför bemöta klienterna med respekt och med en intention i att arbeta utifrån klientens bästa. Vidare tar SSR (2017:25) upp en del etiska riktlinjer som en professionell socialarbetare bör förhålla sig till i mötet med klienten. Några exempel de lyfter är följande:

Grundläggande värden i socialt arbete och för professionen är mänskliga rättigheter och humanitet. Arbetet ska bidra till ett gott och värdigt liv för de berörda och utveckla samhällets välfärd. [...]

Socialarbetaren ska se andra människor som jämlikar och bemöta klienten med respekt, empatisk uppmärksamhet och vänlighet. [...]

Socialarbetaren ska ha en öppenhet inför och vilja till samverkan med andra organisationer och andra professioner - förutsatt att det är av värde för klienter och andra berörda. (SSR 2017:25)

Socialstyrelsen (2008:62–63) skriver även om Stockholms prostitutionsenhet och att de anser det vara av stor betydelsen att behandlaren skapar en allians med sin klient, och att denne i sitt arbete då också ska försöka bemöta klienten på den nivå klienten befinner sig. På uppdrag av regeringen har Socialstyrelsen och Linköpings universitet skrivit en rapport som sammanfattar en omfattande kartläggning av de insatser som finns. Svedin et al. (2012) skriver där om hur de behandlingar i form av samtalsterapi som ingår i programmen FAST (försäljare av sexuella tjänster) som bedrivs av prostitutionssgrupperna haft för effekt. Svaret på om behandlingarna fungerar var “ja, kanske” (Svedin et al. 2012:12). Detta baseras dock på en liten undersökningsgrupp som inte är randomiserad. I de intervjustudier de genomfört har de tillfrågade i hög grad svarat positivt och till exempel angett hög procent på att de blivit väl bemötta (Svedin et al. 2012:9–10). Intressant är dock att när författarna undersökte en yngre målgrupp som fått ersättning för sexuella tjänster via eller inledningsvis via internet, har intervjupersonerna inte varit lika nöjda med hjälpen och bemötandet de fått från socialtjänst, rättsväsende och/eller barnpsykiatri (Svedin et al. 2012:13–14).

När det gäller program för att ta sig ur kommersiell sexuell exploatering skriver Matthews et al. (2014:6–7) att forskare i Storbritannien har haft det svårt att utvärdera olika projekt då de arbetat på olika sätt och med olika definitioner. Något de kommit fram till är att en helhetssyn (alltså inte uppdelad hjälp eller hjälp med bara ett av problemen) är viktigt när en person hjälper, i detta fall, kvinnorna. Detta för att möta alla de olika behov och typer av stöd dessa kvinnor kan behöva. De beskriver också svårigheter med att urskilja vad som kan anses vara den bästa hjälpen då flera interventioner ofta används samtidigt. Några exempel de radar upp som viktiga är att bygga bra relationer, underlätta för egna val och flexibilitet och att ha uppsökande arbete.

När Matthews et al. (2014:95–96) undersökt de olika organisationer som finns att få hjälp av, såg de att det varierar lite i arbetssätt och synsätt. För några organisationer är det primära syftet att få personer att sluta ta emot ersättning för sexuella tjänster, medan andra också arbetade med detta, men hade andra mål som huvudfokus. I huvudsak såg de fyra olika inriktningar: skademinimering,

kvinnocenter, “multi-agency partnerships” samt en “case management approach”. Eftersom det fanns olika inriktningar tittade forskarna på hur kvinnorna använde det stöd som erbjuds och hur väl det fungerade för vägen ut ur kommersiell sexuell exploatering. Organisationernas arbete är dock dynamiskt och kan variera med exempelvis efterfrågan, ekonomi och politiskt klimat.

Matthews et al. (2014:118) konstaterar att alla de fyra inriktningarna nämnda ovan ger stöd, men den bästa är “case management approach”. Det allra bästa är dock när inriktningarna kombineras. Skademinimering kan exempelvis initiera exit och inleda en relation mellan yrkesverksamma och klienter. “Multi-agency partnerships” möjliggör bättre samarbete och informationsflöde, så kvinnorna kan få all den hjälp de behöver. Center för kvinnor kan visa på den specialisthjälp som behövs och “case management approach” ser de individuella behoven hos varje person. Matthews et al. (2014:118–121) ger exempel på två projekt där de arbetat på detta sätt och även arbetat förebyggande samt samarbetat med polisen. Projekten har även börjat titta på “off-street” kommersiell sexuell exploatering med fokus på internet.

Hedin och Månsson (2003:231–233) skriver om hur kvinnorna de intervjuade, när de sökt hjälp, mötts av okunskap eller inte tagits på allvar. Det ledde till ökad osäkerhet. Det framkommer dock också bra exempel, såsom när socialarbetare arbetat uppsökande och visar att de är tillgängliga. Att ta sig ut kommersiell sexuell exploatering leder dock inte automatiskt till att en person mår bra, till exempel kan en ha PTSD (posttraumatiskt stressyndrom) eller symptom som liknar PTSD. Flera olika sorters stöd kan behövas och efter att livet blivit lite mer stabiliserat kan exempelvis psykoterapi behövas. Upplevelser innan och under tiden i kommersiell sexuell exploatering kan ha innehållit övergrepp, våld med mera. Personer utsatta för detta behöver exempelvis hjälp att bearbeta dessa händelser, men också att utveckla en ny syn på sig själva och relationer, gränssättning med mera. Kvinnorna kämpar också ofta med problem med intimitet och sexualitet. Detta beror bland annat på att personerna kan ha använt dissociation när de sålde sexuella tjänster, vilket innebär att en person mentalt avskärmar sig från det som händer.

De intervjuade kvinnorna upplevde att de fick bäst bemötande från de olika prostitutionsgrupperna (Hedin & Månsson 1998:290–291). Adekvat vård har också fått från andra som till exempel läkare som lyssnat bra. Mer bristfälligt bemötande hade de fått från andra delar av socialtjänsten som ekonomiskt bistånd. Hedin och Månsson (1998:291) drar slutsatsen att “socialt arbete, som syftar till att hjälpa prostituerade till ett definitivt uppbrott från prostitutionen, kräver specialkunskaper, lyhördhet, flexibilitet och tillgång till relevanta resurser”.

3. Metod och metodologiska övervägande

I avsnittet som följer kommer en redogörelse för metod och material, inklusive en diskussion om forskningsetiska överväganden. Som nämnts utgår vi från en konstruktivistisk ansats. Ett konstruktivistiskt perspektiv innebär att forskaren anser att synen på världen är subjektiv, att synen på verkligheten skapas när människor interagerar socialt, att detta synsätt är föränderligt och varierar med tiden samt får reella konsekvenser i vår vardag (Lander 2003:10). Vi betraktar således det empiriska materialet som en produkt av sociala interaktioner, diskurser och normer i samhället. Detta val grundar sig till stor del i att mycket av empirin handlar om social interaktion och konsekvenserna av den.

3.1 Förförståelse för ämnet

Den tidigare kunskap och erfarenhet vi har med oss påverkar vad vi uppmärksammar, vad vi väljer ut som viktigt, och de tolkningar vi gör. Svensson (2015:217) skriver att “På liknande sätt som vår förförståelse och våra språkkunskaper sätter gränserna för vad vi kan säga och vilka frågor vi kan ställa i vardagssituationer, så sätter teorins perspektiv och begrepp ramarna för vilka frågor som är möjliga och meningsfulla att formulera inom ett forsknings- eller uppsatsprojekt.” Både vår förförståelse, vårt val av perspektiv och teori riktar alltså in oss på vissa saker samtidigt som vi inte har möjlighet att fokusera på allt. Innan vi började hade vi nog en del fördomar om kommersiell sexuell exploatering samt även mindre kunskap. Ju mer vi läste på, desto mer fokuserade blev våra tankar och frågor.

Delvis har vi fått acceptera att vi har analyserat empirin med en viss sorts glasögon och därför upptäckt vissa saker, men missat andra. Samtidigt ville vi vara öppna för nya infallsvinklar och sådant vi inte tänkt på tidigare. Vi har därför försökt vara öppna för nya tolkningar och uppmärksamma både på mönster och motsättningar i empirin genom analysen och bearbetningen av materialet.

3.2 Val av metod

För att besvara studiens frågeställningar krävdes en kvalitativ ansats. Det gav oss möjlighet att få information om exempelvis upplevelser, känslor och tankar och det är mer det djupet som eftersträvades här, vilket inte alltid kan uppnås vid kvantitativ metod (Ahrne & Svensson 2015:10). Vi valde därför att genomföra semistrukturerade intervjuer då det metodvalet gav oss möjlighet att styra samtalet mycket, men också lämnade utrymme för intervjupersonerna att utveckla sina resonemang och tankar.

Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015:38) menar att de generella fördelarna med att genomföra kvalitativa intervjuer, som ofta är mindre strukturerade, är att den som intervjuar exempelvis kan ha färre fasta frågor, byta ordning på frågorna under intervjun och komplettera med fler frågor, både öppna och stängda. Eftersom vi ville göra vårt yttersta för att vara öppna för nya förklaringar och tankar, så var den här typen av intervju bäst lämpad för den här undersökningen. Förutom att intervjuer kan ge oss svar på våra frågor, är det också en möjlighet att synliggöra och göra en stigmatiserad grupp i samhället mer hörd.

Även ur ett etiskt perspektiv kan den här typen av intervju vara att föredra då flexibiliteten gör att vi som intervjuare kan vara mer följsamma och lyhörda. Vi hade en intervjuguide som vi använde för yrkesverksamma och en som vi använde för personer med egen erfarenhet av kommersiell sexuell exploatering (se bilaga 1). Beroende på vem vi skulle intervjuade vi dock ibland till frågor på förhand om vi exempelvis visste något om den arbetsplatsen.

När vi genomförde våra intervjuer gjorde vi dessa via telefon- och videosamtal. Detta var på grund av den rådande situationen, pandemin orsakad av viruset Covid-19, som pågick under undersökningsperioden. Vi kunde därför inte träffa våra intervjupersoner i verkligheten. Konsekvenserna av detta var både till vår för- och nackdel. Av rent etiska principer hade det varit bäst att träffa en del av våra intervjupersoner i verkligheten då det är lättare att läsa av kroppsspråk då samt att undersökningens ämne kan vara känsligt att diskutera. Detta gäller de intervjupersoner som själva har erfarenhet av kommersiell sexuell exploatering. Till vår fördel var istället att vi kunde söka efter intervjupersoner runt om i hela Sverige. På så vis kunde vi enklare hitta personer att intervjua.

3.3 Urval

I den här studien använde vi ett målstyrt urval vilket innebär att forskaren letar efter enheter, i vårt fall personer, som kan besvara forskningsfrågorna och som också "uppfyller" vissa kriterier (Bryman 2018:496–498). Kriterierna här var att personen som intervjuas tidigare varit utsatt för kommersiell sexuell exploatering, har genomgått en exitprocess och är över 18 år. Vi vände oss till kvinnor, män och icke-binära när vi letade efter intervjupersoner, dock var det endast kvinnor som svarade. Bryman (2018:496) skriver att metoden för urval innebär att slutsatserna inte går att generalisera till den stora gruppen. Slutsatserna blir ändå intressanta utifrån om de överensstämmer, motsäger eller tillför något till tidigare forskning.

Vi tog kontakt med bland annat enskilda personer, nätverk, organisationer, tjej- och kvinnojourer samt ett par jourer som även fokuserar på transpersoner och som vi antog arbetar med detta eller har denna erfarenhet. När vi kontaktade nätverk och organisationer hjälpte några av dem oss att skicka ut ett informationsblad gällande vår studie. På så vis kunde personer som hade dessa erfarenheter och som var intresserade av att ställa upp på en intervju själva kontakta oss. Vi har även hört av oss till enskilda personer som skrivit offentligt om deras erfarenheter. Efter ett tag började vi också undersöka möjligheten att intervjua även yrkesverksamma inom olika organisationer för att undersöka hur de arbetar och bemöter denna målgrupp. Genom att göra detta kunde vi få en bredare förståelse från båda perspektiven.

Något vi uppmärksammade under undersökningens gång var svårigheten att hitta personer som ville ställa upp på en intervju. Flertalet av de intervjupersoner vi fick tag i, som själva hade erfarenhet av detta ämne, var ganska offentliga med sina erfarenheter. Detta är något som kan ha betydelse för vår undersökning då det eventuellt påverkar resultatet. De personer som var offentliga med sina erfarenheter var ganska vana vid att berätta om dessa, medan de som inte var offentliga kanske inte brukar göra det. En konsekvens kan då vara att de sistnämnda personerna kanske missar att berätta om saker som vore av intresse för vår undersökning då de inte är vana vid att diskutera detta. Däremot kan de som är vana kanske utesluta viss information då de kanske har en "fast berättelse". Vi tror dock inte att detta påverkat mycket och har försökt följa upp olika spår i samtalen. Det kan dock vara så att vi missat personer med andra erfarenheter då det varit enklare att få tag i dem som är offentliga.

3.4 Bearbetning av empiri

Vår studie är baserad på sju intervjuer med både yrkesverksamma på området och personer med egna erfarenheter av kommersiell sexuell exploatering. Efterhand som vi genomfört dessa, har vi transkriberat dem för att sedan kunna analysera. Att transkribera efterhand som vi gjorde intervjuerna, hjälpte oss att fortsätta utveckla intervjuguiderna med frågor under undersökningens gång.

Vi analyserade materialet med hjälp av tematisk analys. Tematisk analys innebär att forskaren kodar sitt material genom att söka efter olika teman (Bryman 2018:702–703). Vi började med att vara ganska öppna när vi gjorde första genomläsningen, så kallad initial kodning enligt Rennstam och Wästerfors (2015:75), och antecknade i marginalerna på utskrifterna sådant vi reagerade på. Förmodligen fastnade vi för sådant som kopplade direkt till våra frågeställningar, som bemötande, men vi försökte vara öppna för nya saker. Efter detta diskuterade vi och skrev upp olika teman som var återkommande i intervjuerna vilket smalnade av analysen något, så kallad fokuserad kodning (Rennstam & Wästerfors 2015:75–76). Vi skrev upp citat som tydliggjorde varje tema på olika papper och skapade fler eller satte ihop kategorier. Då vi inte kunde arbeta med

alla teman, gjorde vi ett urval utefter de som vi ansåg förklarade våra frågeställningar eller stack ut mest vilket är det som Rennstam och Wästerfors (2015:103–109) kallar för reduceringsprocessen. Vi hoppas att vi lyckats göra materialet rättvisa.

I presentationen av vårt resultat har vi använt en hel del citat. Detta för att tydligt visa vad våra analyser baseras på och hur vi gjort våra tolkningar, men också för att ge en möjlighet att förstå intervjupersonerna bättre. När vi citerat har vi gjort mindre redaktionella ändringar. Intervjuerna har genomförts muntligt vilket innebär att det förekommer talspråk, tankeljud och så vidare. Det kan försvåra läsningen och därför har vi gjort dessa justeringar.

3.5 Reliabilitet och validitet - är vår undersökning trovärdig?

Viktigt för en undersökning är att ha kvalitet och trovärdighet. Vi skulle kunna luta oss mot begreppen validitet och reliabilitet för att styrka vår undersöknings trovärdighet. Generellt sett kan en säga att validitet handlar om undersökningens giltighet medan reliabilitet handlar om dess pålitlighet (Bryman 2018:207–209). En del argumenterar dock för att dessa begrepp, tagna från kvantitativ forskning, inte är gångbara vid kvalitativ forskning (Jacobsson 2008:163–165). Detta för att validitet och reliabilitet ofta kopplas ihop med sanning och det går emot grunden inom kvalitativ forskning. Det vi kan göra för att styrka vår undersöknings slutsatser är istället att diskutera för- och nackdelar med vår metod och vårt genomförande (Jacobsson 2008:166).

Till att börja med är vi transparenta med hur vi gjort och vilket material vi använt, vilket Jacobsson (2008:169) nämner är viktigt. Ovan har vi redogjort för vårt metodval, urval och bearbetning. I bilagorna finns våra intervjuguider. Då det är en kvalitativ och även relativt liten studie, kan våra slutsatser som tidigare nämnts inte generaliseras för alla med erfarenheter av kommersiell sexuell exploatering. Däremot är våra intervjupersoner högst relevanta och ger oss det vi sökte, brukarperspektivet. Att vi också intervjuat tre personer från tre olika specialiserade mottagningar, av de få som finns i Sverige, ger en relevant och bred bild gällande våra frågeställningar. Vi har också spelat in alla intervjuer och

transkriberat så ordagrant som möjligt. Jacobsson (2008:172–173) menar att flera citat är viktiga för att möjliggöra för läsare att göra andra tolkningar än våra.

Undersökningen gjordes under relativt kort tid. Hade vi haft möjlighet hade vi skickat vårt arbete till våra intervjupersoner för en så kallad members' check (Jacobsson 2008:177–178). Det är viktigt för oss att vi förstått rätt. Det vi försökt göra under intervjuerna är att ställa kontrollfrågor för att se att vi uppfattat svaren korrekt. Den kontinuerliga kontakten med vår handledare som ifrågasatt och kommit med förslag kan enligt Jacobssons (2008:180) resonemang också öka kvaliteten på undersökningen. Att vi är två stycken som gjort det här arbetet gjorde också att vi kunde bolla och kontrollera med varandra. Det finns förstås även nackdelar med att vara två så som att vi skulle kunna göra olika tolkningar eller göra intervjuerna olika. Vi har försökt att minimera dessa genom att göra intervjuer och en stor del av arbetet gemensamt.

3.6 Forskningsetiska övervägande

Då vårt ämne gällande kommersiell sexuell exploatering kan vara känsligt har vi i vår studie valt att avgränsa vilka personer vi intervjuar, se urval ovan. Att intervjupersonerna hade tagit sig ur den kommersiella sexuella exploateringen och att det var en tid sedan gör att de faktiskt har kunnat reflektera över deras exitprocess vilket är centralt för frågeställningen. Det är också viktigt etiskt att de har hunnit bearbeta en del av det de varit med om innan vår intervju. Vi ville i möjligaste mån inte påverka intervjupersonerna negativt, särskilt eftersom vi inte hade möjlighet att erbjuda någon form av stöd efteråt. Kvale och Brinkmann (2014:105) skriver att forskare behöver fundera över etiska frågor innan en intervjuundersökning och en av dessa är "vilka konsekvenser får undersökningen för dem som deltar i den?". Av den anledningen frågade vi inget om upplevelser under tiden som personerna fick ersättning för sexuella tjänster om de inte tog upp detta själva. Personerna som deltog i studien fick även tillgång till frågorna innan intervjuerna för att kunna förbereda sig för vad som skulle tas upp under intervjun och informerades också om att de inte behövde svara på en fråga eller eventuella följdfrågor om det inte kändes bra.

Fortsättningsvis behöver också vissa krav uppfyllas för att en undersökning ska anses vara etiskt korrekt genomförd: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Bryman 2018:170–171).

Informationskravet och samtyckeskravet gjorde vi vårt bästa att uppfylla genom att mejla ut en informationsblankett (se bilaga 2) och en samtyckesblankett (se bilaga 3) innan intervjun. Vi informerade även kortfattat muntligen i början på intervjun om båda dessa. Då vi behövde genomföra intervjuerna över telefon eller video, frågade vi om samtycke muntligt i början på varje intervju. För att uppfylla konfidentialitetskravet får forskaren inte publicera några uppgifter som avslöjar mer om intervjupersonerna än vad som kommits överens om och forskaren måste överväga för- och nackdelar för deltagaren mot vilka resultat undersökningen kan få fram (Kvale & Brinkmann 2014:109-110). I vårt fall bestämde vi att läsaren av uppsatsen inte ska kunna identifiera personerna vi intervjuat vilket också var viktigt för några av intervjupersonerna för att de skulle delta i undersökningen. Därför finns inte deltagarnas riktiga namn med och inte heller ålder eller stad till exempel. Slutligen innebär nyttjandekravet att empiri som samlas in endast får användas till det en har kommit överens om (Bryman 2018:171).

4. Teori

Till hjälp i analysen av det empiriska materialet använder vi ett antal teoretiska begrepp: stigma, stämpling, skam, normativ femininitet och exitprocesser. Dessa begrepp är nära sammankopplade med sociala konstruktioner av normalt kontra avvikande beteende. Teorierna valde vi utifrån våra frågeställningar, men också utifrån de teman som framkom i intervjuerna. De har hjälpt oss förstå hur exitprocesser fungerar och hur de kan hänga ihop med normer som finns i samhället.

4.1 Stigma, stämpling och normativ femininitet

Goffman (1973:12–13) skriver om stigma och förklarar detta som att de personer som avviker från det normala i samhället, och därigenom bryter de normer som råder, blir stigmatiserade. Goffman (1973:22) skriver att stigmatiserade personer ofta kan ha en känsla av att deras omgivning inte vet hur de ska tolka dem. Den

stigmatiserade personen kan därför också uppleva att hen blir ifrågasatt och hela tiden måste vara uppmärksam på vad hen ger för intryck till sin omgivning.

Vidare var Howard Becker den ursprungliga företrädaren till ett begrepp som idag kallas för stämplingsteorin. Becker (1963:22–23) skriver att en handling anses vara avvikande först när samhället bestämt eller “stämplat” att handlingen är det. Han skriver också “Jag menar istället att *sociala grupper skapar avvikelse genom att upprätta de regler vilkas överträdelse utgör avvikelsen* och sedan tillämpas dessa regler på specifika personer och betecknar dem som utanförstående.” (Becker 1963:22). Utifrån detta menar Becker att en avvikelse snarare är ett resultat av olika regler och normer som applicerats på en handling, än att egenskapen hos personen eller handlingen egentligen skulle vara avvikande (Becker 1963:22–23). Det innebär att avvikande handlingar är sådana som inte anses vara inom ramen för det “normala” i samhället. Vad detta i sin tur innebär beror på i vilket sammanhang och i vilken omgivning personen befinner sig i, och normerna kan därför variera.

Målgruppen vår undersökning intresserar sig för kan utsättas för stigma och stämpling då de ofta betraktas vara en grupp med ett normativt avvikande beteende i vårt samhälle. Detta kan i sin tur leda till att personer från denna grupp upplever en känsla av skam eller utanförskap. Scheff och Starrin (2013:189) skriver om spegeljaget, en teori skapad av Charles Horton Cooley. Detta var sedan en teori som Goffman analyserade, och han intresserade sig då för hur en individ kan påverkas när denne jämt ser sig själv utifrån ett utomstående perspektiv. Goffman pratade då om skam, eller förlägenhet, en känsla som kan uppkomma när en person ser på sig själv utifrån ett negativt utomstående perspektiv. “Enligt vår definition är förlägenhet en av många typer av närbesläktade termer eller ord för känslor som uppkommer då man känner sig ‘avvisad’, ‘ovärdig’ eller ‘otillräcklig’.” (Scheff & Starrin 2013:189).

Vidare skriver Scheff och Starrin (2013:191) om vilka konsekvenser skam kan medföra hos en individ. Genom att känna mycket skamkänslor kan en person

bland annat utveckla psykisk ohälsa. En annan konsekvens som kan orsakas av skam är att en person börjar agera destruktivt. Dessa konsekvenser kan uppkomma om personen stänger inne sin skam och inte försöker göra sig fri från den (Scheff & Starrin 2013:191). Kopplingen mellan begreppen stigma och skam går därför att göra då personer som tillhör en stigmatiserad grupp många gånger kan uppleva en känsla av skam, däremot innebär detta inte att alla personer som tillhör en stigmatiserad grupp upplever skam (Scheff & Starrin 2013:196).

Lander (2003:18) skriver också om stigma och hur stigmatiseringen ser ut i vårt samhälle. Precis som nämnts ovan, är det först när en person avviker från de normer och föreställningar som konstruerats av samhället kring hur en bör vara som denne blir avvikande från normaliteten, därigenom blir personen stigmatiserad. Lander (2003:12) skriver vidare om genus och hur “den vita, heterosexuella, medelklassmannen” betraktas som den “normala” i det västerländska samhället, vilket innebär att resterande personer betraktas som icke-normativa. Detta innebär att kvinnan i samhället redan här betraktas som mindre normativ i jämförelse med mannen.

Lander (2003:20–22) skriver att det finns olika förväntningar över hur den normala kvinnan bör bete sig och vara, och utifrån detta skapas en ram för den normativa femininiteten. Lander (2003:21) skriver att “Den normativa femininiteten är alltså djupt rotad i dygd och moraluppfattningar och är kopplad till föreställningar om kvinnors sexualitet”. Om kvinnan då sticker ut från detta blir hon avvikande från den normativa femininiteten. Det är som en kontrollfunktion av kvinnor (Lander 2003:15). Detta är inget som går individer förbi utan de som anses vara avvikare i samhället är själva medvetna om detta, vilket påverkar deras konstruktion av sig själva. I alla möten med till exempel poliser och socialarbetare måste de dessutom alltid erkänna sig som ‘avvikare’ för att kunna påbörja ett nytt ‘ normalt ’ liv (Lander 2003:19–20).

4.2 Exitprocesser

En vanlig modell som används för att beskriva exitprocesser är skapad av sociologiprofessorn Helen Rose Fuchs Ebaugh (1988). När vi sökte på tidigare forskning om exitprocesser såg vi att många hänvisade till den här modellen, vilket kan visa på dess användbarhet och giltighet varpå även vi valde den. Hon har utgått från intervjuer med personer som tagit sig ur något och bytt roll, exempelvis personer som skilt sig, lämnat kommersiell sexuell exploatering, bytt jobb, före detta nunnor och transsexuella. Hon skriver att *“The process of disengagement from a role that is central to one’s self-identity and the reestablishment of an identity in a new role that takes into account one’s ex-role constitutes the process I call role exit [sic!]”* (Fuchs Ebaugh 1988:1). Hon menar att exit oftast inte beror på ett plötsligt beslut utan är en process över tid (Fuchs Ebaugh 1988:23). Den här processen kan börja utan att personen då själv är helt medveten om detta, men efter insikten om vad som kan vara på gång sker mer aktiva beslut och handlingar från personen.

Processen kan delas upp i fyra faser. Fas ett kallas första tvivlen (Fuchs Ebaugh 1988:41–42). Här börjar rollinnehavaren tvivla och ifrågasätta hur livet i den positionen ser ut och saker hen tidigare ansett acceptabelt är inte längre det. Vissa lämnar inte första fasen, för vissa kan den här perioden pågå under flera år och för andra kan det vara en mycket kort period. Om en person fortsätter vidare beror bland annat på hur ens eget “signalbeteende” (cuing behavior) fungerar och hur individen påverkas av andras reaktioner. “Signalerna” ser personen kanske först i efterhand, Fuchs Ebaugh (1988:70) ger exempel på en person som tidigare fått ersättning för sexuella tjänster som säger att under flera år var hon noga med preventivmedel, men sen tillät hon sig bli gravid vilket senare ledde till att hon slutade. Vad som triggar tvivlen kan vara olika saker, men Fuchs Ebaugh (1988:42) nämner dessa kategorier: organisationsförändringar, utbrändhet på grund av jobb, besvikelse, förändringar i förhållanden och specifika händelser.

Fas två kallas sökande efter alternativ (Fuchs Ebaugh 1988:87). I den här fasen funderar individen på vilka alternativ som finns och hur bra de är. För en del kan

kunskapen om alternativa vägar ha varit liten, men nu börjar de aktivt leta information. Den här fasen kan ske genomtänkt och logiskt, men kan också vara spontan och baseras på känslor eller omständigheter (Fuchs Ebaugh 1988:87–88). Det är ett övervägande och kan handla om pengar, känslomässiga investeringar, trygghet, samhällets godkännande med mera (Fuchs Ebaugh 1988:94). När omgivningen märker hur individens beteende ändras kan de reagera positivt eller negativt. Det kan göra att individen pausar sin exitprocess och därmed förlänger den (Fuchs Ebaugh 1988:97–100). Normer i samhället och stigmatisering kring rollen en person lämnar och den rollen personen vill träda in i påverkar och rollbytet kan ge skuld-känslor.

Fas tre handlar om vändpunkter (Fuchs Ebaugh 1988:123). Här tar personen sitt beslut att lämna situationen eller rollen hen har nu och det sammanfaller ofta med en händelse som förstärker de tankar som redan finns hos individen. Ibland är det en händelse som slår huvudet på spiken efter en tid där känslor och tankar byggts upp. Ibland kan det vara så att tid och ålder har betydelse, att en person närmar sig en viss ålder och därför känner att denne måste ta ett beslut *nu*. En annan typ av vändpunkt kan vara när en person kan “skylla” beslutet på någon eller något annat som en person med mer makt i frågan eller ett medicinskt tillstånd. För andra kan vändpunkten vara ett vägskäl där personen kanske står inför döden om en inte gör en förändring, till exempel om en är alkoholist (Fuchs Ebaugh 1988:125–133).

Vändpunkterna kan hjälpa en person att berätta om förändringen för omgivningen, att minska motstridiga tankar och idéer inom sig (kognitiv dissonans) samt att samla sig och de resurser som behövs för att lämna (Fuchs Ebaugh 1988:134). Detta låter eventuellt lätt och “straight forward”, men mer än tre fjärdedelar av de Fuch Ebaugh (1988:143) intervjuade kände under någon del av processen känslor som till exempel oro, rädsla och utanförskap vilket kan vara bra att känna till. Det är också lättare för de som har en koppling till något annat och vet lite vad de ska göra efter sin exit (Fuchs Ebaugh 1988:145–146).

Den fjärde och sista fasen handlar om att skapa en ny roll, en "ex-roll" (Fuchs Ebaugh 1988:149). Det kan ibland vara svårt då det kan vara så att normer, identitet och så vidare från rollen personen lämnade släpar med och personen behöver få ihop sitt dåtida själv med nutid och framtid. Fuchs Ebaugh (1988:150) skriver att "The essential dilemma involved in the ex-role is the incongruity and tension that exists between self-definition and social expectations". Fuchs Ebaughs (1988:150) forskning har hittat sex områden där personer ofta får kämpa med detta: presentationen av sig själv i den nya rollen, reaktioner från omgivningen, intima relationer, hitta nya vänner, att förhålla sig till sitt före detta sammanhang samt kvarlevor av den föregående rollen.

Vissa roller och identiteter kan vara svårare att bryta sig loss ifrån, ofta i de fall då rollen har varit av stor betydelse eller en stor del av ens liv (Fuchs Ebaugh 1988:178). Gällande reaktioner från samhället, är samhället vant vid mer "vanliga", institutionaliserade ex-roller, som att någon inte längre är gift utan skild medan när någon är en ex-fånge kan reaktionerna vara svårare (Fuchs Ebaugh 1988:155–156). Det är i samhället önskvärt med vissa rollbyten, som att exempelvis gå från att ta emot ersättning för sexuella tjänster till att inte göra det. Så rollbytet hyllas, men det kan fortfarande finnas ett stigma som följer med ens tidigare roll i dessa fall, vilket även syns i vår empiri.

5. Resultat och analys

I följande avsnitt presenterar vi vårt resultat samt de tolkningar och analyser vi har gjort. Vi har delat upp det i tre rubriker varav den första mestadels behandlar exitprocesser ut ur kommersiell sexuell exploatering. Den andra belyser bland annat skam och stämpling medan den tredje rubriken tar upp olika typer av bemötande. Empirin analyseras genomgående i avsnittet med hjälp av de valda teorierna samt tidigare forskning.

Namnen på intervjupersonerna är fingerade, vilket betyder att personerna egentligen heter något annat. Detta har vi valt att göra för att skydda deras identitet. Vi har intervjuat tre personer med egna erfarenheter av kommersiell sexuell exploatering; Anna, Amanda och Astrid. Vidare har vi intervjuat tre

yrkesverksamma som arbetar och möter denna målgrupp; Cissi, Clara och Camilla. Slutligen har vi gjort en intervju med en person, Bea, som har egen erfarenhet av kommersiell sexuell exploatering, men som idag arbetar med och möter personer med den här problematiken.

5.1 Att hitta en utväg

De exitfaktorer som uppkommit i intervjuerna stämmer till stor del överens med tidigare forskning. Specifika händelser som skulle kunna tolkas som vändpunkter har nämnts och även betydelsen av någon i ens närhet som stöttar en samt den egna motivationen och ekonomi. Nedan fördjupas dessa faktorer.

För de personer vi intervjuat med egna erfarenheter av kommersiell sexuell exploatering, har flera faktorer spelat in i deras exitprocess, men några händelser kan anses sticka ut. Dessa tolkar vi som vändpunkter, den tredje fasen i Fuchs Ebaughs (1988:123–146) modell för exitprocesser. Bea berättar om hennes sista gång då hon hade sex mot ersättning och då blev utsatt för våld: “Han sätter kniven i halsen på mig och det är då jag får panik. Och kommer ut ur bilen och då sticker jag, flyr jag”. När vi tittar på Annas intervju tolkar vi det som att hon inte är riktigt redo att själv ta beslutet, men så händer någonting: “Men sen träffade jag en torsk som köpte sex från mig och han berättade för mig att han hade sex med sin dotter”. Det här gjorde att hon bestämde sig för att kontakta polisen vilket ledde till hennes exit ut ur kommersiell sexuell exploatering. Amanda berättar mycket om sin egen inställning och hennes val kan man säga ledde fram till hennes vändpunkt. Hon berättar hur hon rymde från behandlingshemmet hon bodde på och hur hon hade bestämt med sig själv att “Blir jag tagen, [...] då ska jag ta tag i mitt liv liksom”. Hon träffade sedan en köpare. Vid det tillfället trillade hon och skadade sig ordentligt, vilket hade kunnat leda till döden om hon landat annorlunda. Efter akuten blev hon hämtad av polisen.

Ovan exempel har mycket gemensamt med Fuchs Ebaughs (1988) modell för exitprocesser. Händelserna intervjupersonerna beskriver låter som vändpunkterna beskrivna i fas tre där tvivlen eller missnöjet personerna känt under en tid eller gått och funderat kring leder till ett beslut. Händelserna var den push som

behövdes för att ta steget, en “huvudet på spiken-händelse”. För Bea däremot verkar hennes vändpunkt vara startskottet för hennes exit, mer en händelse som är ett vägskäl där hon valde mellan liv och död. Vi tolkar det som att hon inte tidigare hade kunnat se att det fanns något annat alternativ i livet för henne. Intervjupersonerna hittade vägar ut, men deras livsberättelser kan ändå visa på att det behövs mer uppsökande arbete och synliga alternativ, med reservation för att det finns mer hjälp nu än när Bea var i den här situationen.

Clara som arbetar på en av specialistmottagningarna beskriver också exitprocesser väl när hon berättar om hur individer kommer till mottagningen när de mår så psykiskt dåligt eller livet när har blivit så pass problematiskt att de måste ta tag i det. Hon säger också att en del kommer till dem även efter att de tagit sig ur kommersiell sexuell exploatering då de inte bearbetat det de varit med om än. Det skulle kunna vara så att de personerna befinner sig i den sista fasen i processen och arbetar med sin ex-roll. Clara säger: “Många har sån stor problematik och man vet att vissa saker kommer de få jobba med hela livet”.

Amandas syn på kommersiell sexuell exploatering och de händelser som sker stack ut något i jämförelse med de andra intervjupersonernas åsikter. Hon berättar: “Jag tycker det är bra att folk får veta olika erfarenheter, det är klart att det är hemskt, men det är inte så hemskt som alla tror att det är alla gånger”. Hon betonar dock att det inte är positivt, men att alla inte blir misshandlade. När vi tittar på de andra intervjupersonernas svar har en del av dem varit med om väldigt hemska saker. Skillnaden från de andras berättelser anser vi relevant att belysa. Dels för att visa på skillnader, dels för att visa på att även när kommersiell sexuell exploatering inte innehåller misshandel och liknande utan “bara vanligt sex”, så har det en negativ inverkan på personen enligt vår undersökning.

De vi intervjuat har vidare berättat om hur socialt stöd har hjälpt dem, men också hur avsaknad av socialt stöd gjort att de inte haft någon att vända sig till. Anna fick ersättning för sexuella tjänster i två olika perioder. Under den första perioden, i det landet där hon är uppväxt, bodde hon hos sin syster. Deras relation var inte bra och systemen visste inte heller om vad som pågick och Anna rymde hemifrån. Så småningom kom hon till Sverige och här kände hon ingen: “Eftersom jag var i

Sverige hade jag ingen, ingen här i Sverige”. Under den tiden vågade Anna, på grund av skam, inte prata med sina systrar heller om den kommersiella sexuella exploateringen. Hedin och Månsson (2003:227–228) påpekar att en majoritet söker sig till en nära anhörig för att få hjälp när de vill ta sig ur kommersiell sexuell exploatering. Anna hade inte det när hon kom till Sverige vilket gjorde henne extra utsatt.

Amanda ger däremot exempel på när socialt stöd har varit en del av att ta tag i livssituationen eller när det varit motiverande. Hon berättar om sin bästa vän: “Hon har ju alltid varit ett stöd för mig. Hon har verkligen varit den här som, även om jag inte tycker om det, kanske säger till min mamma, för att hon bryr sig så mycket om mig”. Astrid berättar om sin arbetsgivare som hon har kunnat vara helt ärlig med och som stöttat henne i behandlings- och poliskontakter. Amanda berättar vidare om att hennes mamma också funnits där. Om en av gångerna som hon rymde från behandlingshemmet säger hon: ”Så minns jag att jag fick ett sms av henne där det stod ‘Snälla Amanda, ge mig något att hoppas för’. Det vara bara så, nää mamma får inte ge upp hoppet om mig”. Amanda fick från sin vän och mamma stöttning i sin väg ut ur kommersiell sexuell exploatering vilket gjorde att hon kunde fortsätta från de första tvivlen som beskrivs i Fuchs Ebaughs (1988) modell för exitprocesser. Enligt modellen, kan negativa reaktioner från omgivningen stagnera individens rollbyte medan positiva reaktioner kan göra personen trygg i sitt beslut. På samma sätt som rädsla för negativa reaktioner från omgivningen gjorde Anna osäker över att berätta om det som hände henne, så hade Amanda några som visade att de fanns där för henne oavsett vad hon gjorde eller vad som hänt.

Ekonomi nämns vara en faktor som gör det svårt att sluta med sex mot ersättning. Amanda säger: “Jag försökte ta mig ur prostitutionen ett par gånger, men det gick ju inte för det var min enda inkomstkälla”. Astrid säger att hon “Har en inkomst just nu och att det underlättar ju såklart”. Bea påpekar vikten av att tjejerna hon möter och hjälper får ett annat jobb, så att de inte ska behöva känna sig bundna till sex mot ersättning: “För hon har ju en arbetsgivare och det är en hallick”. Hon fortsätter: “Så det är det där att de får ett annat jobb, men det tar tid”. Ekonomi nämns bland annat av Matthews et al. (2014:4–5) som en faktor som kan bli ett

hinder i vägen ut. Dock skriver forskarna vidare att ekonomiska problem också kan göra att någon faktiskt söker hjälp (Matthews et al. 2014:70–71).

En persons egen inställning ser också ut att vara viktig för exit ut ur kommersiell sexuell exploatering vilket bekräftar, men också utvecklar tidigare forskning (Matthews et al. 2014:67–70). Amanda pratar mycket om att hennes inställning och eget arbete var viktigt för att en förändring skulle ske. Efter hennes vändpunkt där hon hamnade på akuten och sen blev omhändertagen av polisen hamnade hon på ett SiS-hem och fick först sitta på låst avdelning för att bli utredd. Om det säger hon: “Och där skulle man egentligen inte få behandling [...], men jag valde ju att ta tag i det ändå eftersom jag satt där i 5,5 månad, att bara sitta där, aa gud det hade ju inte hjälpt mig”. Det var också vid en tidpunkt Amanda själv som sökte hjälp. Samtidigt blev det inte helt bra med de yrkesverksamma hon mötte då, delvis på grund av hennes egen inställning: “Jag tror att där var det delvis min inställning också. Jag ville inte bli frisk”. Astrid fick kämpa mycket själv för att få hjälp och hon behövde söka hjälp och stå i kö flera gånger. Hon säger: “Så det var verkligen liksom, det var så himla pissigt verkligen. Jag har hamnat så mycket mellan stolarna hela tiden.” Dessa citat visar att den egna inställningen både kan göra det svårt att ta emot stöd, men också kan vara central för att få hjälp.

Anna säger: “Men det finns hopp. Man måste ha hopp” och att det är något hon försöker förmedla till andra som hon hjälper som är i liknande situation som hon själv befann sig i. Bea, utifrån ett yrkesverksamt perspektiv, berättar om hur viktigt det är att förstå svårigheten i att finna motivation och vilja till att sluta sälja sexuella tjänster och bryta de rutiner en har. Bea säger:

Och så sedan bli avgiftad, du vet det är inte att tro att den som inte har levt i det här träsket förstår hur det känns, hur hemskt det känns, det här att bryta och lämna droger och brännvin, lämna det destruktiva livet.

Cissi som arbetar på en specialistmottagning poängterar den inre motivationen och “Att man ser att det finns mer fördelar med att faktiskt sluta eller förändra sitt beteende snarare än att fortsätta som det är”. Precis som Bea, nämner Cissi att det

kan vara svårt för en person att ta ett beslut och att det kan finnas en ambivalens mellan att vilja sluta, inte vilja sluta eller inte kunna sluta. Clara säger att för vissa kan det handla om att det blir ett beteende för att hantera sin psykiska ohälsa. Därför behöver yrkesverksamma ha tålamod och förståelse. Clara berättar vidare att personer som kommer till dem och vill ha hjälp oftast kommit till insikt att deras nuvarande situation inte längre är hållbar och att de är missnöjda med situationen. Hon säger:

Man är ju väldigt ambivalent många gånger, för man är mitt uppe i det här, för i och med man har en så stark del av sig som drivs av tidigare trauma och som drivs av ens psykiska ohälsa så vill man bara lindra eller fly från det, men att man har en annan sida som känner att det här är inte bra för mig och det funkar inte att ha andra relationer liksom. Och den ambivalensen, den är ju också en startprocess [...] så detta är en process och man kan pendla väldigt fram och tillbaka i den. Det är liksom olika delar i en som brottas och den måste man få vara i.

Grupptillhörighet och att inte vara ensam togs också upp i intervjuerna. Anna berättar att hon under en period deltog i ett rehabiliteringsprogram varje vecka, via hjälporganisationen, där de hade olika utbildningar. Anna berättar att hon då fick kunskap och förståelse för sig själv och hur hennes erfarenheter i livet påverkat den hon är idag. Detta var något de gjorde tillsammans i grupp, vilket Anna tyckte var skönt då hon fick ta del av andras erfarenheter som kunde liknas vid hennes egna:

Det är väldigt viktigt för man känner sig inte ensam. Man känner att det finns någon annan också som gick igenom det här. Jag känner att jag inte är ensam i det här och att jag kan öppna upp mig till någon och den andra kan förstå, vi är tillsammans. Vi behöver det väldigt mycket faktiskt.

Astrid nämner också att det kan vara skönt att ha tillgång till en grupp människor som förstår vad en själv varit med om som då går att prata med, även fast det också kan trigga ibland. Det här knyter an till den tidigare forskningen om vikten

av att ha ett större socialt nätverk att utvecklas i (Hedin & Månsson 2003:223–237). Vidare tänker vi att en person också behöver tillgång till andra sociala nätverk för att träffa människor utanför det här sammanhanget, med andra erfarenheter.

Fortsättningsvis berättar Astrid om hennes sambo som vet vad som hänt och bryr sig om henne vilket är viktigt för att hon inte ska hamna i kommersiell sexuell exploatering igen. Hon pratar också om att hennes före detta missbruk till alkohol och droger och försäljningen av sexuella tjänster hörde lite samman, och att de olika sakerna triggade igång varandra. Detta har gjort att hon idag avstår från allt för att inte råka falla tillbaka i något av det. Hon berättar: “Så nu är jag bara helt nykter typ och jag mår skitbra, det är asgött”. För Amanda, hjälper hennes bebis henne: “Det är ju inte en själv längre. Så det är ju delvis hon också som är väldigt stort stöd”. För Bea och Anna har bland annat tron på Gud gjort deras tillvaro bättre. Det är alltså individuellt och som Cissi säger om klienterna: “Det handlar om att hitta sin väg”. Som Lander (2003:20–22) skriver är en kvinna avvikande i dagens samhälle om hon inte beter sig sexuellt korrekt utifrån de moraliska normer som finns. Rollerna som våra intervjupersoner har idag, exempelvis mammarollen, är därför mer accepterade i samhället än de roller dem hade tidigare. Det rollvalet tror vi kan minska känslan av stigma och skam.

Slutligen bekräftar det här vår bild som vi fått från tidigare forskning (Matthews et al. 2014:118) om att flera faktorer spelar in för att en individ ska kunna ta sig ur kommersiell sexuell exploatering och sen kunna fortsätta utvecklas i en delvis ny roll och identitet. Det här individuella och holistiska bemötandet försöker de yrkesverksamma vi pratat med skapa genom att samarbeta med socialtjänsten, missbruksvård, psykiatri med mera. Cissi säger: “Det är helt beroende på vart personen är någonstans och vilka hjälp- och stödinsatser som behövs. Vi kan ju vara med på ett SIP-möte till exempel om personen önskar det. Så vi erbjuder både råd och stöd på mottagningen, men också praktiskt stöd”. Clara berättar att samarbetet mellan dem och andra aktörer till största del fungerar bra och att de arbetar utifrån samma mål, det vill säga att hjälpa personen de möter så bra de bara kan för att skapa ett skyddsnät runt denne. Dock säger Clara att vissa samarbeten fungerar mindre bra och att ”Ibland måste man stänga sig blodig

liksom för, nä men att den personen ska få en utredning, att den ska få hjälp som den behöver liksom”.

5.2 Att känna sig skamfull och värdelös

När vi i början på intervjuerna frågade vilket ord intervjupersonerna föredrar att använda när det här ämnet diskuteras svarade de flesta prostituerad. Astrid svarade att hon egentligen föredrar kommersiell sexuell exploatering, men det är lättare att använda i skriftspråk än talspråk. Amanda och Astrid tog också upp att det beror på sammanhang. Med vissa personer i mer privata sammanhang kan de till och med slänga sig med uttrycket hora. Det här tänker vi också hänger ihop med skam och stigma. I vissa sammanhang måste en bete sig mer “korrekt” för att bli godkänd av samhället.

Som nämnt i teoriavsnittet om exitprocesser, handlar fas fyra om att skapa sig en “ex-roll”. Även om samhället uppmuntrar steget från “prostituerad” till “ex-prostituerad” kan stigmat följa med och det kan alltså vara en spänning mellan hur individen identifierar sig själv och samhällets förväntningar. Det här är något som våra intervjupersoner behöver förhålla sig till. Att använda olika ord vid olika situationer kan också kopplas samman med den normativa femininiteten. För att uppfylla den förväntade normen som finns i samhället kan en person vid olika sammanhang välja vilket ord denne vill använda sig av, och kan då uppleva att känslan av stämpling blir mindre. På så vis konstruerar de olika bilder av sig själva för att bestämma vilket intryck omgivningen ska få.

Något vi uppmärksammade bland intervjupersonerna som har egna erfarenheter av kommersiell sexuell exploatering var att flera av dem upplevt skam och i vissa fall även skuld. I början av Beas intervju berättar hon hur nedvärderande hon såg på sig själv, hon säger då följande:

Och det är ett totalt mörker och jag känner att jag är värdelös, jag gick med mycket skam och skuld, tyckte att allting var mitt fel. Det som gjorde ont, det slängde jag på mig själv. Att det var det, jag var inte mera värd utan man skulle göra såhär mot mig.

I vår intervju med Anna tar även hon upp att hon upplevde mycket skam kring hennes erfarenheter:

Jag sålde sex. Min värld den var helt borta, så jag... Jag skämdes så mycket för allt jag gjorde, men jag kunde inte säga till nån, jag litade inte på någon. Så det var väldigt svårt att ta emot hjälp. Och jag tänkte att jag inte behöver hjälp, jag var ganska hård.

När vi frågade Astrid vad det var som gjorde att hon slutade svarade hon: "Det var faktiskt, det var helt enkelt skammen av att möta min sambo" och skammen berättar hon har hållit henne ifrån självskadebeteende eftersom hon känt skam även då, när hon blivit påkommen.

För Astrid kan känslan av skam eventuellt ha varit delvis positiv då den fick henne att ta sig ur kommersiell sexuell exploatering. Alltså verkar det som att även negativa reaktioner från omgivningen kan göra att du fortsätter en exitprocess. Dock kan vi av ovan citat förstå att känslan av skam har fått våra intervjupersoner att må väldigt dåligt. Vi gör tolkningen att omgivningens syn på att ta emot ersättning för sexuella tjänster har internaliserats hos personerna ovan och därför kände de skam över sig själva. Skammen och känslan av att det var deras eget fel gjorde det svårt för ett par av intervjupersonerna att be om hjälp och berätta eller ens tro att de skulle kunna få ha det bättre. Anna berättade även att det tog tid och var svårt för henne att öppna upp sig för de professionella som hjälpte henne, men efteråt kändes det bättre eftersom det inte längre var en hemlighet. Att det känns såhär svårt att berätta om deras upplevelser kan ha att göra med att, som Goffman (1973:12–13, 22) påtalar, individen kan bli ifrågasatt av omgivningen eller stämplad som avvikande. Att vara avvikande och inte passa in tänker vi är en del av det som är skrämmande då individen saknar tillhörighet. Rädslan för att berätta kan tänkas förlänga tiden för exitprocessen eftersom personen kanske inte vågar be om hjälp.

Det visar, precis som de yrkesverksamma vi intervjuade också pratade om, att skamreducering är centralt i arbetet med personer med den här erfarenheten.

Exempelvis berättar Cissi att varje individs historia är unik och att det är viktigt att nyfiket utforska, lyssna, vara lyhörd och inte döma en person i mötet med denne. Cissi säger: "Det här ämnet är mycket kopplat till skuld och skam, och det är ett svårt ämne att prata om och det är ett stort steg att berätta. Man har kanske inte berättat för någon utan man har burit på det i flera år". Därför är det ännu viktigare att yrkesverksamma försöker bemöta individer så empatiskt som möjligt. När vi frågar socionomen Camilla vad hon tror är viktigt för de här personerna i exitprocessen säger hon just att det är "Att inte ses som äckliga".

Anna berättar återupprepade gånger att hon inte mår bra under perioden hon fick ersättning för sexuella tjänster, och hon berättar att hon tog droger och drack alkohol varje dag. Vidare berättar hon att hon inte kunde se sitt eget värde: "Så problemet är med värdet. För att de här kvinnorna de ser inte värde i sig själva och jag kunde inte det heller. Jag skulle inte kunna ta mig ur det här utan hjälp." Detta kan vi koppla till spegeljaget och att ständigt se på sig själv negativt genom andras ögon och hur en tros upplevs av andra. Genom att hela tiden betrakta sig som värdelös eller otillräcklig kan skam även uppkomma (Scheff & Starrin 2013:189). Vad som kom först för de intervjupersoner som konsumerat mycket alkohol och droger; missbruket, sex mot ersättning eller psykisk ohälsa kan vi inte genom den här undersökningen svara på. Men som tagits upp i avsnittet tidigare forskning kan alkohol och droger användas för att bli mer sexuellt tillgänglig, bli omedveten eller som en slags betalningsform vid sexuellt umgänge. Dock gäller detta inte alla.

5.3 "Att ha hora stämplad i pannan"

Bemötande var något vi frågade alla intervjupersoner om. Detta gällde både hur de med egna erfarenheter av kommersiell sexuell exploatering blivit bemötta av yrkesverksamma när de fått hjälp, men också hur de yrkesverksamma arbetar för att möta denna målgrupp på bästa sätt. Flera exempel på olika sorters bemötande lyftes.

Astrid berättar om tre tillfällen där hon anser sig varit med om bristfälligt bemötande från yrkesverksamma. Det ena tillfället var när hon var runt 18 år och

träffade socialtjänsten då de misstänkte att det eventuellt fanns ett drogmissbruk hos Astrid, samt att hon fick ersättning för sexuella tjänster. Astrid berättar att hon vid detta tillfälle bestämt sig för att hon ville sluta, men under mötet lyckades hon tala sig ur situationen då hon inte ville bli omhändertagen enligt LVU (Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga). Hon upplevde att det inte var särskilt svårt och att socialtjänsten borde ha undersökt mer då hon upplevde att hon var i behov av hjälp och att det var rätt tydligt. Det andra tillfället Astrid berättar om var när hon uttryckte till en sjuksköterska att hon ville ha hjälp, och fick som svar: "Nää du vet vad du behöver göra, åk hem bara, du vet ju vad du behöver göra". Vid ett tredje tillfälle mötte Astrid en polis som hon upplevde var ointresserad och ifrågasatte varför hon anmälde en händelse hon varit med om och det var som att polisen istället bad om ursäkt å hennes vägnar inför hennes pojkvän som satt bredvid. Hon berättar: "Det var som jag sitter där och har hora stämplad i pannan. Som nån slags smutsfläck typ, det var jättemärkligt".

I dessa händelser, men framförallt i den tredje när Astrid möter polisen blir det tydligt hur yrkesverksammas reaktioner och bemötande kan öka känslan av att vara stämplad och avvikande. Det går att koppla till Becker (1963:22–23) när han pratar om stämplingsteorin och hur en person som anses avvika från de normer som finns i samhället kan bli stämplad. Det visar också på hur rollen och ett eventuellt stigma kring den kan följa med även efter att en person lämnat rollen vilket Fuchs Ebaugh (1988:149–156) tog upp. När Astrid upplever polisen som ointresserad när hon anmäler en händelse, och polisen då ber om ursäkt å hennes vägnar till hennes pojkvän, kan den här känslan av avvikande och stämpling bekräftas och förstärkas. Den här typen av bemötande är exempel på det som Hedin och Månsson (2003:231–233) nämnde kan leda till ökad osäkerhet hos individen som sökt hjälp. Astrids exempel ovan visar tydligt på händelser där hon försökt be om hjälp, men inte fångats upp av de yrkesverksamma. Vi tror att om de yrkesverksamma hade lyssnat ordentligt på Astrid och bemött henne annorlunda hade hon kunnat ta sig ur kommersiell sexuell exploatering tidigare, och hennes exitprocess hade då varit snabbare.

Camilla berättar om vikten i att skuldavlasta personerna hon möter och att då "Slippa den här jävla horstämpeln som de får på sig så jävla fort". Hon lyfter även

fram hur viktigt det är att poängtera att det inte är deras fel utan det är männen som gör fel. Ett problem som Camilla också nämner är när hon hjälpt någon, ofta är det väldigt unga personer, med en anmälan till polisen där undersökningen blir nedlagd och åklagare ringer den som anmält. Då har det hänt att åklagaren sagt att det inte är en våldtäkt istället för att förklara att det inte finns tillräckligt med bevis. Det är som att säga att det inte hänt, vilket vi tänker kan leda till att personen lägger skuld på sig själv. Camilla berättar att det endast är 4% av alla våldtäktsanmälningar som leder till en fällande dom och att de är vana vid att polisanmälningar blir nedlagda.

Camilla berättar vidare att hon tillsammans med den hjälpsökande kan sätta upp olika delmål för vad personen ska göra eller låta bli att göra fram till nästa möte. Detta kan exempelvis vara att personen inte ska möta upp någon som vill köpa en sexuell tjänst. Skulle personen vid nästa möte inte uppfyllt detta delmål är det viktigt att inte skuldbelägga personen och att inte se det som ett misslyckande. Camilla berättar att exitprocessen kan ta lång tid och att yrkesverksamma måste ha förståelse för det. Clara är inne på samma spår när hon berättar att de försöker fånga upp klienter som uteblir från möten utan att lägga skuld på personen, genom att höra av sig och visa att de finns där när personen är redo. De kan säga: "Det verkar som du har svårt att komma nu [...], jag ringer upp om en månad eller så kan du ringa mig om du vill".

Amanda förklarar att hon fått ett adekvat bemötande av polisen hon mötte då de var trevliga, sansade och lugna mot henne, detta trots att hon berättar att hon var arg och upprörd mot dem. Som yrkesverksam, med tidigare erfarenheter av att själv vara utsatt av kommersiell sexuell exploatering, berättar Bea att det är viktigt att bemöta en person trevligt oavsett hur otrevliga de är mot en själv och säger då:

Och genom att jag varit med om det själv så vet jag hur mina tjejer lever och hur dom har det, och det är bara att ta emot alla svordomar, dom kan nästan bli så förbaskade på en vet du, men det är bara att ta emot det och inte bli arg utan bara förstå det här är det som följer med drogerna.

Amanda berättar att hon varit på ett behandlingshem där hon upplevde bristfälligt bemötande från personalen vilket till sist ledde till att hon rymde från hemmet. Amanda berättar också att hon upplevde att hon fick ett adekvat bemötande på SiS-hemmet. Hon fick då bland annat prata med en psykolog två gånger i veckan, något hon tyckte var väldigt bra då psykologen lyssnade och uppmärksammade henne. Hon berättar också att hon fick tid och möjlighet att prata och bearbeta mycket tillsammans med personalen där. Amanda trivdes också väldigt bra på detta boende då det fanns tydliga strukturer och rutiner.

Även Anna har som tidigare nämnts haft kontakt med polisen och har blandade upplevelser av det. Polisen tog henne till en hjälporganisation. Senare kom en polis dit för att ta hennes telefon till utredningen. Anna tyckte att polisen betedde sig respektlöst för att hen kom oanmäld till hjälporganisationen och tvingade henne att ge ifrån sig telefonen. Däremot berättar hon om en annan polis som hon tyckte var väldigt bra som hade mycket tålamod, var snäll och trevlig. Där var det inget inslag av tvång. Anna säger att det är viktigt för att just kvinnor utsatta för kommersiell sexuell exploatering är väldigt sårbara och “Det handlar om att ha kontroll, makt över sig själv”. Vi tänker att detta delvis också kan kopplas till stigma och att i rollen som “offer” kan exempelvis polisen bestämma över personen och vad som är bäst. Tvärtom kan det vara viktigt att hjälpa personen känna kontroll över sig själv och sitt liv.

Anna fick förutom stöd från hjälporganisationen även hjälp och stöd från en specialistmottagning och hon berättar att hon är väldigt nöjd med bemötandet hon fick därifrån. Hon berättar att hon kunde prata om vad hon ville, och att ingen bestämde över henne. Hon fick själv bestämma om de skulle prata när de sågs, eller om hon ville vara delaktig i någon aktivitet som mottagningen hade. De hjälpte henne även med praktiska saker när hon ville det. Precis som tas upp i den tidigare forskningen från Socialstyrelsen (2008:62–63), är det viktigt att skapa en bra relation och allians mellan behandlaren och den hjälpsökande genom att möta personen på samma nivå som denne befinner sig på. Även Clara bekräftar att det är viktigt att skapa tillit till professionella.

Bea berättar att det är enträget arbete som leder till att en person vågar släppa taget och ta sig ur prostitution och att detta kan ta tid. Det kan vara bra att komma ihåg att exitprocesser kan ta olika lång tid från individ till individ, och som Fuchs Ebaugh (1988:23, 41–42) skriver så är det just en process. Bea berättar vidare vad som är viktigt att tänka på när yrkesverksamma möter dessa personer. Det är att vara tålmodig, lyssna på vad personen har att säga, möta personen på ett icke-dömande sätt, finnas till och motivera samt att inte lova för mycket. Det här stämmer in på vad de andra yrkesverksamma säger som också pratar om betydelsen av att bygga en relation och allians med klienten. Bea trycker även på vikten i att inte säga “jag förstår” i mötet med en klient om en själv inte varit med om liknande erfarenheter då en utomstående faktiskt inte kan förstå.

Bea arbetar i ett team tillsammans med bland annat socionomer, sjukgymnaster och yrkesvägledare. Tillsammans arbetar de för att informera och motivera personerna om vilken hjälp som finns att få, och hur de ska gå tillväga för att få hjälpen. Bea berättar att det är viktigt att personen ska få tillit till den yrkesverksamma och säger: “För oss är det viktigt att, jag som kvinna, får möta dem kvinna till kvinna”, vilket vi tolkar som att en yrkesverksam ska möta varje person precis så som de är. Hon möter personer som är precis i början av deras exitprocess. Omgivningens reaktioner kan som nämnts tidigare påverka en persons motivation att ta sig ut (Fuchs Ebaugh 1988:42, 97–100), vilket gör att bemötandet i de tidigare faserna har stor betydelse för en persons fortsatta exitprocess. Detta stämmer överens med vad SSR (2017:25) skriver om att en socialarbetare ska se sin klient som jämlik och då bemöta denne med respekt, empatisk uppmärksamhet och vänlighet som nämnts tidigare. Bea berättar även att många av dem hon hjälper och möter kontaktar henne för att berätta hur det går för dem i livet, och hon får då en hel del positiv respons: “En som för bara några veckor sedan kom upp och tackade mig för att jag hade räddat hennes liv, hon var påväg att dö”.

Anna säger: “Jag tycker att det är väldigt viktigt att varje polis, varje person som har ett jobb inom det här området, ska veta hur man ska arbeta med dessa kvinnor”. Exempelen på bristfälligt bemötande som intervjupersonerna upplevt visar på att det kan finnas en kunskapslucka, åtminstone hos de yrkeskategorier

som inte har som huvuduppgift att möta personer som har erfarenheter av kommersiell sexuell exploatering. Poliser är exempelvis en yrkesgrupp som ofta möter den här målgruppen under samtal och ute på gatan. Då är det viktigt att ha kunskap om hur de ska bete sig i kontakt med den här gruppen.

Cissi berättar att de med jämna mellanrum har föreläsningar med yrkesverksamma just för att öka kunskapen och medvetenheten om vikten av att våga fråga och prata om sex mot ersättning. Hon säger dock att vissa är vana vid att arbeta så och har fått vidareutbildning, men att det varierar från ställe till ställe hur mycket tid och resurser de har. Även Clara säger att kunskapen på detta område behöver spridas och inte bara finnas på de specialistmottagningar som finns. De får till exempel förfrågningar från andra kommuner om att ta emot klienter, men har inte möjlighet att ta emot dessa i nuläget. Hon poängterar också att mer fokus behöver läggas på personer som är icke-binära eftersom det är en väldigt utsatt grupp som kanske inte nämns så ofta. Även Camilla säger att män och icke-binära är grupper som glöms bort. Sammanfattningsvis kan vi se att det bemötandet intervjupersonerna med egna erfarenheter uppskattar samt uppskattar mindre, stämmer överens med hur de yrkesverksamma tänker.

6. Slutdiskussion

Den här undersökningen vittnar om att exitprocesser kan se olika ut, men också att det finns flera gemensamma drag. Skam- och skuldkänslor är vanligt och yrkesverksamma behöver hjälpa personer med erfarenhet av kommersiell sexuell exploatering att våga berätta. Om en individ vill få hjälp att ta sig ur kommersiell sexuell exploatering måste personen berätta om det som hänt som hen kanske skäms över. Personen har då öppnat upp för möjligheten att andra kan agera dömande och individen kan bli stigmatiserad. Får personen ett adekvat bemötande behöver skam och andra negativa känslor inte nödvändigtvis uppkomma eller i lika stor grad. Yrkesverksamma behöver därför arbeta bland annat icke-dömande, empatiskt och relationellt för att kunna avlasta känslorna av skam och skuld. Faktorer såsom egen inställning och mående, ekonomi, utmärkande händelser och socialt stöd har också stor betydelse i vägen ut. Därför behövs, förutom det

psykiska stödet, även praktiskt stöd så som hjälp vid ekonomiska frågor, boende, jobb med mera.

Vad vi också har kunnat se är att det finns en hel del adekvat stöd att tillgå. Ett av problemen är dock att den inte är tillräckligt utspridd och att det behövs mer resurser för att expandera, så att det finns mottagningar som kan hjälpa till med detta i hela landet. Det finns bara ett fåtal specialistmottagningar och den som är längst norrut i Sverige ligger i Stockholm. Det här märkte vi också när vi mejlade olika jourer, främst kvinnojourer, för att hitta intervjupersoner. Majoriteten av svaren vi fick, som alltid var otroligt trevliga och fina, var just att de inte träffade denna målgrupp, inte hade så mycket kunskap om den eller var överbelastade just nu. Clara säger att vissa kommuner har börjat utbilda sig inom området och jobbar med detta så gott de kan utifrån deras resurser, men att andra kommuner behöver mer kunskap och medvetenhet gällande den här problematiken. Vidare visar vår undersökning att det ibland också saknas kunskap hos andra relevanta yrkesgrupper.

För att färre ska hamna i kommersiell sexuell exploatering kan vi utifrån undersökningen också konstatera att det behövs mer förebyggande arbete, särskilt med unga vilket alla tre yrkesverksamma tar upp. Cissi berättar att de nyligen sänkt åldersgränsen på deras mottagning till 15 år, men att de mellan 15 och 18 år är svåra att nå och att de inte själva kommer till mottagningen. Det är tydligt att detta är ett problem då hon nämner att vissa kommer till dem när de är 25, men började när de kanske var 14 år. Camilla berättar att de åker ut till skolor redan i årskurs sex och ska börja med även årskurs fyra för att prata om bland annat våld, internet och sex vilket dessutom gör att många unga också vet var de kan vända sig om det skulle behövas. Det är dock bara de som jobbar fullt såhär strukturerat i landet med förebyggande arbete. Clara nämner även sociala medier som en plats där förebyggande arbete görs, men behöver utvidgas.

Avslutningsvis säger Bea, som möter många kvinnor från andra länder än Sverige i sitt arbete, att det har skett en stor förändring sen hon själv var ung och fick ersättning mot sexuella tjänster, i vilken hjälp som finns och det arbete som görs. Dock är det inte tillräckligt och Bea menar att för att sexhandel ska upphöra

behövs det också gemensam lagstiftning i hela Europa och att den då ska följa Sveriges exempel med sexköpslagen samt förbjuda all sexhandel inom EU.

6.1 Förslag till vidare forskning

Under uppsatsskrivandet väcktes många funderingar kring kommersiell sexuell exploatering. Något vi uppmärksammade när vi fördjupade oss i ämnet var hur pass lite forskning det verkade finnas kring hur män och icke-binära drabbas av kommersiell sexuell exploatering, då största delen av forskningen är gjord på unga tjejer och kvinnor. Det hade därför varit intressant att forska vidare på hur det ser ut för dessa grupper och hur yrkesverksamma bör bemöta dessa personer. Detta var även något två av de yrkesverksamma vi intervjuade poängterade.

Ytterligare ett förslag till vidare forskning är att undersöka hur personer som är utsatta för kommersiell sexuell exploatering påverkas av den rådande pandemin Covid-19. En del nyhetsreportage har gjorts kring detta, både i TV och tidningar, under vårt uppsatsskrivande. Nyheterna har tagit upp att de personer som säljer sexuella tjänster befinner sig i en ännu mer utsatt situation nu än vad de gjort tidigare på grund av viruset, då de inte kan veta om deras kund är sjuk eller inte. Det har även framkommit att en del personer som tidigare tagit sig ur kommersiell sexuell exploatering nu tvingas tillbaka till detta då de förlorat sina arbeten på grund av viruset. Det hade därför varit intressant att forska vidare på hur pandemier och extrema situationer generellt påverkar denna målgrupp.

Referenslista

- Ahrne, Göran & Peter Svensson (2015) Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB.
- Akademikerförbundet SSR (2017). *Etik i socialt arbete - etisk kod för socialarbetare*. Stockholm: Akademikerförbundet SSR.
- Becker, Howard S (1963) *Utanför - avvikandets sociologi*. Översättning av Gunnar Sandin. Lund: Arkiv förlag.
- Bryman, Alan (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Tredje uppl. Malmö: Liber.
- Eriksson-Zetterquist, Ulla & Göran Ahrne (2015) Intervjuer. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB.
- Fuchs Ebaugh, Helen Rose (1988) *Becoming an Ex - The Process of Role Exit*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Garofalo Geymonat, Giulia (2016) *Köpa och sälja sex - mellan njutning, arbete och utnyttjande*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
- Goffman, Erving (1973) *Stigma: den avvikandes roll och identitet*. Översättning av Richard Matz. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Hedin, Ulla-Carin & Sven-Axel Månsson (2003) The Importance of Supportive Relationships Among Women Leaving Prostitution. *Journal of Trauma Practice*, 2 (3/4) 223-237.
- Hedin, Ulla-Carin & Sven-Axel Månsson (1998) *Vägen ut! Om kvinnors uppbrott ur prostitutionen*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Jacobsson, Katarina (2008) Den svårfångade kvaliteten. I: Katarina Sjöberg & David Wästerfors (red.) *Uppdrag: forskning*. Malmö: Liber.

Jonsson, Linda S, Carl Göran Svedin & Margareta Hydén (2015) Young women selling sex online: narratives on regulating. *Adolescent Health, Medicine and Therapeutics*, 2015 (6):17-27.

Knutagård, Hans (2016) *Sexualitet och socialt arbete*. Lund: studentlitteratur.

Kvale, Steinar & Svend Brinkmann (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lander, Ingrid (2003) *Den flygande maran - en studie om åtta narkotikabrukande kvinnor i Stockholm*. Edsbruk: Akademitryck.

Matthews, Roger, Helen Easton, Lisa Young & Julie Bindel (2014) *Exiting Prostitution. A Study in Female Desistance*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Rennstam, Jens & David Wästerfors (2015) *Från stoff till studie - om analysarbete i kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Scaramuzzinos, Gabriella (2014) *Sexsäljares och sexköpares kollektiva handlande på internet: en svensk "fuckörening"?* Växjö: Linnaeus University Press.

Scheff, Thomas J & Bengt Starrin (2013) Ett emotionssociologiskt perspektiv på sociala problem: skam och utsatthet. I: Anna Meeuwisse & Hans Swärd (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur.

Socialstyrelsen (2008) *Interventioner mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål - En systematisk kartläggning med kompletterande intervjuer av svenska insatser*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2015) *Sex mot ersättning - utbildningsmaterial om stöd och hjälp till vuxna*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Svedin, Carl Göran, Linda Jonsson, Cecilia Kjellgren, Gisela Priebe & Ingrid Åkerman (2012) *Prostitution i Sverige Huvudrapport - Kartläggning och utvärdering av prostitutionsgruppernas insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen*. Linköping: Linköping University Electronic Press.

Svensson, Peter (2015) Teorins roll i kvalitativ forskning. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

UNICEF (2020) [<https://unicef.se/fakta/sexuell-exploatering-av-barn>. Hämtat:2020-05-21].

Bilaga 1 - Intervjuguider

Personer med erfarenhet av kommersiell sexuell exploatering

Uppvärmning

- Namn, ålder och vart du bor
- Kan du berätta lite om det du gör nu/hur livet ser ut nu
- Fråga vilket begrepp personen föredrar
- När fick du ersättning för sexuella tjänster (tidsperiod) + när slutade?
- Hur länge?

Tema 1: Exitprocessen

- Vad var det som gjorde att du slutade? Till exempel ekonomi, annat jobb, en vän, partner, egen vilja, hjälp från en organisation med mera.
- Var det någon av dessa saker som hade större betydelse?
- Hur gjorde du? (funderade på länge eller hände det plötsligt, aktivt beslut?)

Tema 2: Hjälp från socialtjänsten/annan service

- Om du fick någon hjälp från socialtjänsten, vilken hjälp fick du?
- Hur fungerade den hjälpen?
- Om det inte fungerade, hur hade du velat att det skulle vara?
- Hur var bemötandet du fick från den du mötte från socialtjänsten?
- Hur hade du velat bli bemött?
- Upplever du att du fick tillräckligt med hjälp? Behövde du mer? Vad?
- Fick du hjälp från någon annan service/organisation? Till exempel polis, kvinnojour, stödgrupper eller frivilligorganisation.
- Fick du hjälp från något annat håll? Till exempel vänner, familj, partner eller annan social relation eller sociala medier.
- Om du har fått stöd/behandling i grupp, hur mycket har denna hjälpen spelat roll?
- Hur var den?
- Var det svårt att få hjälpen du ville ha?

- Vad tycker du saknas i Sverige idag på den här fronten?
- Kan du ge exempel på när du fick bra hjälp/bemötande?
- Kan du ge exempel på den hjälp/bemötande du fick som inte var bra?

Avslutning

- Skulle du vilja lägga till något till intervjun innan vi avslutar?

Yrkesverksamma

Uppvärmning

- Namn, ålder, vilken är din roll?

Tema 1: Om organisationen

- Kan du börja med att berätta lite om hur er organisation fungerar?
- Hur skiljer sig er organisation från andra mottagningar?
- Hur får man kontakt med er som klient?
- Vem kan få hjälp?
- Vilken hjälp erbjuder ni?
- Hur ser hjälpen ut?
- Har ni några samarbeten? Vem? Hur arbetar ni? Hur fungerar detta?
Fördelar klienten?
- Hur upplever ni att samarbetet med socialtjänsten fungerar?

Tema 2: Klientkontakten

- Hur länge hjälper ni personerna?
- Gör ni någon uppföljning för att ta reda på att hjälpen fungerar?
- Ser ni att det ni gör hjälper personerna?
- Vad upplever ni, eller har hört från de ni möter, är de viktigaste faktorerna för dessa personer för att sluta?
- Hur tänker ni kring bemötande när ni träffar just personer som fått ersättning för sexuella tjänster?

- Är det något särskilt ni tänker på då? Tänker ni olika kring bemötande beroende på om ni träffar en person som fortfarande är aktiv eller om personen slutat osv?
- Arbetar ni för att alla inom organisationen ska bemöta sina klienter på samma sätt? Har ni uttalade riktlinjer inom personalgruppen i bemötandet av just denna gruppen? Varför har ni det? Hur ser de ut? Hur skapades dessa riktlinjer?
- Om ni inte har några uttalade riktlinjer, hur kommer det sig?
- Vad tror ni att klienterna tycker om hjälpen och bemötandet de får från er?
- Vad tycker du saknas i Sverige idag på den här fronten?
- Något du vill tillägga?

Bilaga 2 - Informationsblankett

Nedan följer information om medverkan i vår kandidatuppsats. Vi är två studenter som går socionomprogrammet vid Lunds universitet, Elsa Ågren och Wilma Ahl. Vi ska nu skriva vår kandidatuppsats i vilken vi vill undersöka viktiga faktorer för exitprocessen för personer som varit med om kommersiell sexuell exploatering (fått ersättning för sexuella tjänster). Vi vill också undersöka vilken hjälp personerna fått/kan få av socialtjänsten eller annan service samt hur bemötandet har varit/kan vara.

Studien syftar till att beskriva hur det ser ut i dagsläget, men också öka förståelsen för vilken hjälp och vilket bemötande målgruppen behöver och vill få. Detta kommer genomföras genom intervjuer. Vi kommer intervjua både personer som själva har erfarenhet av detta samt yrkesverksamma som jobbar med den här målgruppen. Intervjuerna kommer att spelas in.

Studien kommer att genomföras i enlighet med forskningsetiska principer vilka innebär att vi informerar alla medverkande om studiens syfte, att medverkan sker på frivillig grund och att deltagandet när som helst kan avbrytas utan att behöva ge en anledning till det. De uppgifter vi får tillhanda kommer enbart används till denna studie och kommer att hanteras konfidentiellt. Uppgifterna kommer att avidentifieras så att ingen utomstående kan härleda svaren till enskild deltagare eller dennes arbetsplats.

Bilaga 3 - Samtyckesblankett

Nedan ger du ditt samtycke till att delta i vår studie där vi vill undersöka viktiga faktorer för exitprocessen för personer som varit med om kommersiell sexuell exploatering (fått ersättning för sexuella tjänster). Vi vill också undersöka vilken hjälp personerna fått/kan få av socialtjänsten eller annan service samt hur bemötandet har varit/kan vara.

Läs igenom följande punkter noggrant, vi kommer sedan vid intervjutillfället att fråga dig om ditt medgivande till att delta.

Jag samtycker till:

- Att jag tagit del av information om studien, dess syfte och omfattning
- Att jag deltar frivilligt och att jag när som helst har möjlighet att avbryta min medverkan utan att behöva ge en anledning till det
- Att intervjun spelas in. Inspelningen raderas efter att uppsatsen blivit godkänd
- Att de uppgifter jag lämnar enbart används till denna studie samt att de uppgifter jag lämnar kommer att hanteras konfidentiellt
- Att de uppgifter jag lämnar kommer att avidentifieras så att ingen utomstående kan härleda svaren till mig eller min arbetsplats

Bilaga 4 – Informationsblad

Hej!

Vi är två socionomstudenter vid Lunds universitet. Vi ska skriva vår kandidatuppsats om vägen ut ur kommersiell sexuell exploatering (dvs sexuella handlingar mot ersättning). Vi är angelägna om att få kunskap om detta från personer med egen erfarenhet som har lyckats ta sig ur kommersiell sexuell exploatering.

Vi söker nu personer som varit med om detta och som skulle vara intresserade av att ställa upp på att bli intervjuade av oss. Vi kommer inte ställa specifika frågor om ens upplevelser av kommersiell sexuell exploatering, utan främst fokusera på det som varit viktigt för att ta sig ur det samt hur kontakten med socialtjänsten eventuellt sett ut. Självklart kommer allt materiellt hanteras konfidentiellt och alla intervjupersoner kommer förbli anonyma. Vi intervjuar gärna både kvinnor, män och icke-binära, men vi vill att du är över 18 år.

Är du intresserad av att ställa upp på en sådan här intervju, eller känner någon som skulle kunna tänka sig detta, kan ni höra av er till oss.

Ni når oss på följande mailadresser:

Xxx

Xxx

Stort tack för er tid!

Hälsningar,

Wilma Ahl och Elsa Ågren